

KAKSIKULTTUURISEN LAPSEN IDENTITEETIN TUKEMINEN TOIMINNALLISIN MENETELMIN

Mia Blomstedt

Opinnäytetyö, kevät 2017

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK) + Kirkon

varhaiskasvatuksen ohjaaja +

Lastentarhanopettajan

virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Blomstedt, Mia. Kaksikulttuurisen lapsen identiteetin tukeminen toiminnallisin menetelmin. Diak Helsinki, kevät 2017, 82 s., 2 liitettä.
Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK), kirkon varhaiskasvatuksen ohjaaja, lastentarhanopettajan virkakelpoisuus.

Opinnäytetyön tavoitteena oli löytää kaksikulttuuristen lasten vanhemmille keinoja tukea lapsen kaksikulttuurista identiteettiä, myös ilman toisen kulttuurin biologisen vanhemman tukea. Työn keskiössä ovat Suomessa asuvat kaksikulttuuriset yksinhuoltajaperheet, joiden yhteys toisesta kulttuurista tulevaan biologiseen vanhempaan on katkennut kokonaan tai lähes kokonaan.

Tarkoituksena oli kaksikulttuurisen lapsen hyvinvoinnin vahvistaminen. Toiminnallisten menetelmien kautta lapsella oli mahdollisuus tutustua etnisiin juuriinsa, joiden tunteminen on apuna eheän ja myönteisen identiteetin kehittymisessä.

Opinnäytetyö on tutkimuksellinen kehittämishanke, johon kuului kaksikulttuurisille perheille järjestettyjen kolmen työpajan suunnittelu, työpajoihin osallistuminen sekä käytettyjen toiminnallisten menetelmien arviointi.

Aineistona osallistujien kokeman hyödyn ja tuen arvioinnissa käytettiin työpajoista tehtyjä havaintoja ja toiminnallisiin työpajoihin osallistuneiden vanhempien haastatteluita. Työpajoihin osallistui kolme kaksikulttuurisen perheen vanhempaa 3-7-vuotiaan lapsensa kanssa.

Opinnäytetyössä selvisi, että vanhemmat kokevat tarvitsevansa tukea lastensa kaksikulttuurisuuden tukemiseen. Työpajoissa lasten ja vanhempien yhdessä tekemät konkreettiset tuotokset auttavat tuomaan esiin lapsen toista kulttuuria myönteisellä tavalla.

Perheen tuella on suuri merkitys lapsen eheän kaksikulttuurisen identiteetin kehittymisessä. Yksin kaksikulttuurista lasta kasvattava suomalainen vanhempi ei välttämättä tunne lapsen toista kulttuuria tai tiedä miten sitä voisi ylläpitää lapsen arjessa. Tarvitaan siksi keinoja tukea myös kaksikulttuuristen perheiden yksinhuoltajia. Vertaistuki on kaksikulttuurisen perheen vanhemmille tärkeä voimavara ja vertaisryhmään kuuluminen vahvistaa myös lapsen identiteettiä.

Asiasanat: kaksikulttuurisuus, kulttuuri-identiteetti, perhe, lapset, vanhemmuus, osallisuus, spiritualiteetti

ABSTRACT

Blomstedt, Mia. Supporting the identity of a bicultural child by functional methods. 82 p, 2 appendices. Language: Finnish. Spring 2017. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Christian Child and Youth Work, Option in Childhood Education. Degree: Bachelor of Social Services.

The aim of this thesis was to find practices for the parents of bicultural children to support children's bicultural identity. The focus was on a bicultural single parent families who have a few contacts with the parent from another culture or there were no contacts with the other biological parent. The main purpose of this thesis was to strengthen the wellbeing of a bicultural child. During this development project, children had a possibility to get to know their ethnical roots by functional methods. Knowledge of the ethnical roots will help children to develop solid and positive identity.

This thesis is a development project including research. It comprised planning, participation and evaluation of three workshops for bicultural families. The material for this thesis was gathered from the remarks made during the workshops and from the interviews of the parents. Three parents with their 3–7-year old bicultural children participated in the workshops. The parents evaluated benefits and the support of used methods.

The results showed that parents need assistance to support their children's bicultural roots. The concrete outputs, which children and their parents created in the workshops, will help to maintain the other culture of a child in a positive way.

The support of a family has a great impact on the development of a solid bicultural identity of a child. A Finnish single parent does not necessarily know the child's other culture or does not know how to maintain it in daily life. Therefore resources to support the single parents of bicultural children are needed. Peer support is an important asset for the parents. As a member of a peer group child's bicultural identity will be strengthened.

Keywords: bicultural child, ethnical identity, family, children, parenthood, spirituality

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖNI LÄHTÖKOHDAT.....	8
2.1 Yhteistyötahot.....	8
2.2 Toimintaympäristö ja asiakasryhmä	9
3 TEOREETTINEN VIIITEKEHYS	11
3.1 Kulttuuri-identiteetti.....	11
3.2 Uskonto – osa kulttuuria ja identiteettiä	15
3.3 Kaksikulttuurisen lapsen identiteetti.....	18
3.4 Kaksikulttuurinen perhe ja vanhemmuus.....	23
3.5 Osallisuus.....	27
3.6 Toiminnalliset menetelmät.....	29
3.7 Aiempia tutkimuksia.....	29
4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN.....	34
4.1 Opinnäytetyön ideointi ja suunnittelu.....	34
4.2 Työpajojen toteutuksen suunnittelu ja työnjako	35
4.3 Työpajojen toteutus	37
4.3.1 Työpaja 1	37
4.3.2 Työpaja 2	38
4.3.3 Työpaja 3.....	39
4.4 Työpajojen arviointi.....	40
5 TUTKIMUKSELLISEN OSAN TOTEUTTAMINEN	43
5.1 Tutkimusmenetelmät	43
5.2 Aineiston keruu- ja analyysimenetelmät	44
5.3 Tutkimusprosessin arviointia	47
5.4 Luotettavuus ja eettisyys	48
6 TULOKSET	50
6.1 Identiteettiä tukevien työpajojen tarpeellisuus	50
6.2 Työpajojen hyödyllisyys.....	52

6.3 Ymmärrys kaksikulttuurisen Identiteetin tukemisen tarpeesta	53
6.4 Työpajoissa käytettyjen menetelmien hyödyllisyys.....	54
6.5 Työpajoissa käsiteltyjen teemojen hyödyllisyys.....	56
6.6 Työpajojen kehittäminen.....	57
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	60
7.1 Kehittämisideat.....	64
8 POHDINTA	67
8.1 Ammatillinen kasvu.....	67
8.2 Kaksikulttuurisen lapsen ja perheen hyvinvointi	68
LÄHTEET	70
LIITE 1 Lupa-anomus haastattelujen käyttöön.....	75
LIITE 2 Haastattelurunko	76

1 JOHDANTO

Käsitys suomalaisesta perheestä on vähitellen muuttumassa. Yksinhuoltajuus ja uusperheet ovat jo pitkään olleet yleisiä perhemuotoja. Maaliskuusta 2017 lähtien myös samaa sukupuolta olevien avioliitot ovat olleet mahdollisia. Suomessa asuvat perheet ovat siis entistä monimuotoisempia. Viime vuosien lisääntyntä maahanmuuttoa seurannut monikulttuurisuus vaikuttaa tähän myös merkittävästi. Monikulttuuristen perheiden tuen tarpeesta ollaan tietoisia ja keinoja perheiden kotoutumiseen sekä tukemiseen on kehitetty jo pitkään. Eri maista Suomeen muuttaneiden perheiden erityisen tuen tarpeita on huomioitu erityisesti neuvolassa, varhaiskasvatuksessa ja kouluissa. Monikulttuurisen varhaiskasvatuksen menetelmiä sovelletaan kuitenkin käytännössä vain lapsiin, joiden äidinkieli ei ole suomi tai ruotsi.

Suomessa arvioidaan asuvan noin 87 000 alaikäistä lasta, joiden vanhemmista toinen on syntynyt Suomen ulkopuolella. Kaksikulttuuristen perheiden lukumäärä on kasvanut viidessä vuodessa lähes 15 000:lla (Suomen virallinen tilasto i.a). Opinnäytetyöni kohderyhmänä ovat kaksikulttuuriset perheet, joiden toinen vanhempi on kantasuomalainen ja toinen lähtöisin eri kulttuurista. Huomion kohteena ovat erityisesti ne kahden kulttuurin lapset, joiden yhteys toiseen biologiseen vanhempaan on heikko tai se on katkennut kokonaan. Toisen vanhemman tausta voi jäädä yhteiskunnan palveluissa täysin huomioimatta, koska kahden kulttuurin lapsi ei ole maahanmuuttaja.

Suomea äidinkielenään puhuvaa kahden kulttuurin lasta ei välttämättä mielletä monikulttuuriseksi. Suomalainen yksinhuoltajavanhempi voi myös itse pitää lastaan täysin suomalaisena, jolloin toisen vanhemman kulttuuriperimää ei huomioida. Kahden kulttuurin lapsi tarvitsee identiteettinsä kehittymiseen erityistä tukea. Eheän ja myönteisen identiteetin kehittymisen kannalta olisi tärkeää tuntea molempien vanhempien sukujuuret, vaikka yhteys ulkomaalaiseen vanhempaan olisi eron jälkeen katkennut. Kaksikulttuurisissa perheissä etävanhemman kulttuuriperinnön vaaliminen vaatii vaivannäköä,

koska toisen vanhemman kulttuuri voi olla yksin lasta kasvattavalle vanhemmalle täysin vieras.

Kehittämispainotteisen opinnäytetyöni tavoitteena oli löytää kaksikulttuuristen lasten vanhemmille keinoja tukea lapsen kaksikulttuurista identiteettiä myös ilman toisen kulttuurin biologisen vanhemman tukea. Vanhemmat tarvitsevat lisäksi tietoa kaksikulttuurisen lapsen identiteetin tukemisen merkityksestä. Tavoitteena oli tuottaa tietoa siitä, miten hyvin kehittämissuunnitelmaan kuuluvat työpajat ja niissä käytetyt toiminnalliset menetelmät sopivat kaksikulttuuristen lasten identiteetin tukemiseen. Työpajoihin osallistuneet kaksikulttuuristen lasten vanhemmat arvioivat käytetyistä menetelmistä saamaansa tukea. Aikuisen ja lapsen työpajoissa toteuttamien konkreettisten tuotosten oli tarkoitus olla apuna kehittämässä lapsen eheää ja myönteistä identiteettiä, jossa on aineksia molempien vanhempien kulttuuritaustasta.

Kehittämissuunnitelman tarkoituksena oli kaksikulttuurisen lapsen hyvinvoinnin vahvistaminen. Kaksikulttuurisille perheille suunnattujen toiminnallisten menetelmien tarkoitus oli tutustuttaa lasta hänen etnisiin juuriinsa. Vanhemman rooli oli olla työskentelyssä lapsen apuna ja tukena. Vanhemmilla oli mahdollisuus saada yhteisestä työskentelystä tukea vanhemmuuteensa ja välineitä lapsen eheän minäkuvan saavuttamiseksi. Yhteinen työskentely voi myös auttaa vanhempia ymmärtämään paremmin lastaan ja lähentää heitä toisiinsa. Menetelmien tarkoituksena oli herättää ajatuksia siitä, miten omaa lastaan voisi parhaiten tukea.

Työpajoissa perheet tapasivat muita samassa tilanteessa olevia ja saivat myös vertaistukea. Kaksikulttuuristen lasten vanhempien lisäksi, kasvatusalan ammattilaisten tulisi saada tietoa ja ohjausta kaksikulttuurisuuden tukemiseen. Kaksikulttuuristen perheiden tarpeisiin kehitetyillä toiminnallisilla menetelmillä on monipuolisia käyttömahdollisuuksia. Käytettyjä menetelmiä voi soveltaa kaksikulttuuristen lasten ja perheiden tukemiseen esimerkiksi päiväkodissa, lastensuojelutyössä, lapsiperhetyössä tai seurakunnan varhaiskasvatustyössä. Kehittämissuunnitelmissa toteutetut työpajat voivat olla alku kaksikulttuuristen perheiden tukimuodolle, jollaista ei aiemmin ole ollut.

2 OPINNÄYTETYÖNI LÄHTÖKOHDAT

Kahden kulttuurin lapset ja perheet tarvitsisivat nykyistä enemmän juuri heidän tarpeisiinsa räätälöityjä palveluja ja tukimuotoja (Oksi-Walter, Roos, Viertola-Cavallari 2009, 137). Lainsäädäntö velvoittaa myös lapsen kulttuurisen taustan kunnioittamiseen ja huomioimiseen. Sosiaali -ja kasvatustieteiden ammattilaisten kuuluu tuntea lainsäädännön vaatimukset ja huomioida ne työssään. Esimerkiksi varhaiskasvatustieteen mukaan varhaiskasvatuksessa tulisi kunnioittaa jokaisen lapsen kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa (L580/2015).

Syksyllä 2017 tulevat käytäntöön uudet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, VASU 2016. Päivähoidon ammattilaiset laativat sekä päivähoiton paikalliset että jokaisen lapsen omat varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatusta tulisi toteuttaa tämän opetushallituksen antaman ja varhaiskasvatustieteen pohjautuvan valtakunnallisen määräyksen pohjalta. VASU 2016 velvoittaa varhaiskasvatustieteen ammattilaisia suhtautumaan avoimesti ja kunnioittavasti monimuotoisiin perheisiin sekä erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin, uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatustieteen näkökulmiin. Suunnitelmassa korostetaan perheiden ja päivähoiton kasvatustyöyhteistyötä. Varhaiskasvatustieteen ammattilaisten tulisi tukea lasten identiteettiä ja perhesuhteita niin, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 8, 19.)

2.1 Yhteistyötahot

Opinnäytetyöni sai alkunsa monikulttuurisuuteen liittyvän työharjoittelun aikana Familia ry:ssä. Familia ry:n suunnittelija Tanja del Angelin toiveena oli kehittää Familia ry:n toimintaa, jonka yksi keskeinen toimintamuoto on kahden kulttuurin perheille suunnattu vertaistuki. Del Angel ehdotti toiseksi yhteistyökumppaniksi

Ebeneser-säätiötä, joka toteutti vuosina 2010–2011 Aikamatkalla –perheen ja suvun tarinat -pilottiprojektin. Projektin aikana kehitettiin sukutyöskentelyyn perustuvaa teematyöskentelyä helsinkiläisissä päiväkodeissa (Lauerma & Sillanpää 2012). Tavoitteena oli lisätä lapsen ja perheen hyvinvointia omia juuria ja identiteettiä vahvistavan työskentelyn avulla. Perheiltä saatuja sisältöjä (perheiden muistot, lasten tarinat, tekstiilit, valokuvat, esineet) työstettiin käyttäen menetelminä tilkkutyöskentelyä, valokuvausta, sadutusta, haastattelua ja draamaa. (Aikamatkalla i.a.)

Ebeneser-säätiö toteuttaa Aikamatkalla-kehittämishanketta 2015–2017. Projektissa kehitetään ja vakiinnutetaan pilottihankkeessa syntyneitä lapsen osallisuutta, juuria ja sukupolvien vuorovaikutusta vahvistavia toimintamuotoja. Aikamatkalla-projektin kohderyhmänä ovat alle kouluikäiset lapset ja heidän perheensä, isovanhemmat, varhaiskasvatuksen ammattilaiset ja eläköityneet vapaaehtoiset. (Ebeneser-säätiö 2014, 1.) Opinnäytetyöni syventää ja antaa tietoa kehittämishankkeelle kahden kulttuurin perheistä ja lapsista. Aikamatkalla-hankkeen tavoitteet ja arvot tukevat opinnäytetyöni tavoitteita. Hankkeessa pyritään vahvistamaan lapsen identiteetin kehittymistä ja hyvinvointia omia juuria vahvistavan työskentelyn kautta. Aikamatkalla-projektissa on keskeistä myös lapsen ja perheen osallisuuden lisääminen. (Ebeneser-säätiö 2014, 1, 5.)

2.2 Toimintaympäristö ja asiakasryhmä

Opinnäytetyöni keskiössä ovat Suomessa asuvat kaksikulttuuriset 3–8-vuotiaat lapset. Kehittämishankkeen kohderyhmänä on myös kaksikulttuuristen yksinhuoltajaperheiden vanhemmat, koska lapsi tarvitsee identiteettinsä kehittymiseen läheisen aikuisen tukea. Lasten kanssa asuva vanhempi on kantasuomalainen. Toisesta kulttuurista tulevaan biologiseen vanhempaan ja hänen sukuunsa on yhteys katkennut kokonaan tai lähes kokonaan. Tavoitteena oli löytää perheitä, joiden erosta on jo vähän aikaa. Jos ero on ollut vaikea, voi vanhempi ajatella puolison taustan olleen eron syynä. Työpajoihin osallistujilla tulee olla jo etäisyyttä eroon, jolloin he voivat ymmärtää lapsen

identiteetin tuen tarpeen. (Tanja Del Angel, henkilökohtainen tiedonanto 14.6.2016.)

Kahden kulttuurin perheiden työpajoihin lähetettiin kutsuja sekä Familia ry:n että Ebeneser -säätiön yhteistyöverkoston kautta. Kohderyhmään sopivia perheitä löytyy esimerkiksi Pääkaupunkiseudun yksinhuoltajat -yhdistyksestä, Pienperhe -yhdistyksestä, Facebookista, järjestöistä, neuvoloista, kielipäiväkodeista, kielikerhoista ja Aikamatkalla-hankkeessa mukana olevista päiväkodeista. Työpajat pidettiin Ebeneser-säätiön lastentarhan museon tiloissa Helsingissä. Tilat ovat hyvien kulkuyhteyksien päässä ja ne sopivat hyvin työpajatyöskentelyyn. Museon tilat ovat helposti muunneltavissa toiminnallisten työpajojen toteuttamiseen.

3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

3.1 Kulttuuri-identiteetti

Kulttuuri-identiteetti merkitsee kuuluvuutta yhteen tai useampaan ryhmään ja ryhmän jäsenyyteen liittyviin tunteisiin (Talib & Lipponen 2008, 79). Stuart Hall on esittänyt yhden tunnetuimmista kulttuuri-identiteettiin liittyvistä ajatuksista, jossa käsitettä lähestytään kahdesta eri näkökulmasta. Kulttuuri-identiteettiä voidaan pitää ihmisyyden ytimenä, joka on yhteinen kaikille, joilla on samanlainen menneisyys ja esi-isät. Tässä määritelmässä korostetaan yhteisön yhteisiä kokemuksia, kulttuurisia sääntöjä ja kulttuuri-identiteetin pysyvyyttä. Kulttuuri-identiteetti on yhteisöä yhdistävä voima muutosten ja haasteiden keskellä. Hallin toisen näkemyksen mukaan kulttuuri-identiteetti ei ole pysyvä, vaan kehittyä jatkuvasti. Ihmisissä on menneisyyden tapahtumista johtuvia samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Omaan elämään liittyvät tapahtumat auttavat ymmärtämään menneisyyttä, toimimaan nykyhetkessä ja rakentamaan tulevaa selviytymisen kautta. Hallin lisäksi myös monet muut tutkijat mieltävät kulttuuri-identiteetin elämänmittaiseksi prosessiksi. (Hall 1999, 224–227.)

Käsitteitä kulttuuri-identiteetti ja etninen identiteetti käytetään usein synonyymeina. Etnisyys on yksi keskeisimmistä kulttuuri-identiteetin osatekijöistä ja sillä on merkittävä rooli identiteetin muodostumisessa. Etnisyys voidaan yhdistää ihmisen samastumisen ja kuuluvuuden tunteeseen tiettyyn etniseen ryhmään, asuinpaikasta tai kansallisuudesta huolimatta. James Banksin (2006) teorian mukaan etnistä ryhmää voidaan kuvata ihmisjoukkona, joka kokee yhteenkuuluvuutta ja heillä on yhteiset esi-isät, kulttuuri, historia ja perinteet. Etniseen ryhmään kuulumista ei voi valita, mutta siihen samastuminen on yksilöllistä. Etnisestä ryhmästä puhuttaessa viitataan yleensä valtakulttuurin sisällä elävään vähemmistöön. Valtaväestö muodostaa myös oman etnisen ryhmänsä. (Benjamin 2014, 73–74.)

Kulttuuri-identiteetin merkityksen ymmärtäminen edellyttää myös kulttuurin käsitteen määrittelyä. Kulttuuri on laaja käsite, eikä siitä löydy yhtä kaiken kattavaa määritelmää. Useimmiten kulttuurilla tarkoitetaan ihmisryhmää määrittäviä tapoja, käytäntöjä, kieliä, arvoja ja maailmankatsomuksia. Kulttuurilla voidaan viitata myös yleiseen tapa-, käsite- ja arvojärjestelmään tai sillä voidaan tarkoittaa myös johonkin ryhmään yhdistettäviä ominaisuuksia ja elämäntyyliä eli alakulttuuria. (Benjamin 2014, 60, 66.)

Kulttuuria kuvaa hyvin vertaus jäävuoreen, josta suurin osa jää veden alle piiloon ja vain pieni kärki on näkyvässä. Ihmiset arvioivat kulttuuria usein vain näiden näkyvien osien perusteella. Tällaisia asioita ovat esimerkiksi pukeutuminen, käyttäytymiseen liittyvät tavat ja säännöt sekä ruoka, musiikki ja kieli. Kulttuuri on kuitenkin myös paljon muuta; se muodostuu myös arvoista, uskomuksista ja käsitteistä. (Benjamin 2014, 60–63.) Kulttuuri säätelee siinä elävien ihmisten toimintaa, mutta ihmiset muovaavat kulttuuria myös itse. Kulttuurissa sekä vanhemman ja lapsen suhteessa jaetaan yhteisiä kokemuksia ja merkityksiä. Lapsen joihinkin piirteisiin voi vaikuttaa kasvatuksella, mutta joihinkin ominaisuuksiin täytyy sekä lapsen että vanhemman oppia sopeutumaan. Lapset ovat perimänsä perusteella eri tavoin alttiita kohtaamilleen riskitekijöille. Lapsen ja kulttuurin välinen suhde kehittyy vähitellen ja siinä kasvattajan tehtävänä on toimia välittäjänä, uudistajana ja suodattajana. (Luoma, Mäntymaa, Puura, Tamminen 2008, 85.)

Kulttuuri välittyy ihmiseltä ja sukupolvelta toiselle vuorovaikutussuhteissa kokemuksen ja oppimisen kautta. Lapsen kehittymiseen vaikuttavat sekä geeniperimä että kasvuympäristö ja sen tarjoamat mahdollisuudet. Perimä ja ympäristö vaikuttavat yhdessä toisiaan muokaten. Kulttuurivaikutteet välittyvät lapseen äidin kautta jo sikiöaikana. Syntymänsä jälkeen lapsi saa kulttuurivaikutteita vuorovaikutuksessa vanhempiensa, muiden aikuisten, sisarustensa ja ikäistensä lasten kanssa. Lapsen hyvinvointiin vaikuttaa erityisesti ne ihmiset, joiden kanssa lapsi on säännöllisesti vuorovaikutuksessa. Heitä ovat yleensä vanhempien, sisarusten ja muiden läheisten lisäksi ne ammatti-ihmiset ja viranomaiset, jotka päätöksillään ja toiminnallaan vaikuttavat lasten ja heidän perheidensä elinoloihin. (Luoma ym. 2008, 85, 95, 228.)

Maahanmuutto on muuttanut perinteistä suomalaista yhteiskuntamallia monikulttuurisemmaksi (Benjamin 2014, 60). Monikulttuurisuus on monimerkityksellinen käsite, jota käytetään kuvaamaan yhteiskunnan tai yhteisön tilannetta sekä siihen liittyviä ilmiöitä. Maassa asuvia eri maiden kansalaisia voidaan kuvailla käyttämällä monikulttuurisuuden käsitettä, joka viittaa silloin pelkästään kulttuuriseen moninaisuuteen. Monikulttuurisuudesta puhuttaessa viitataan kuitenkin aina sekä valta- että vähemmistöryhmien välisiin suhteisiin. Monikulttuurisuutta käsitellessä on määriteltävä, tarkastellaanko maahanmuuttajiin liittyviä ilmiöitä vai sisältyykö monikulttuurisuuteen myös muita ilmiöitä. (Paavola & Talib 2010, 26.)

Opinnäytetyössäni tarkoitan monikulttuurisuudella Suomeen eri maista muuttaneita ihmisiä ja ilmiön vaikutusta yhteiskuntaamme. Tarkastelun kohteenani ovat kahdesta eri kulttuurista lähtöisin olevien vanhempien muodostamat perheet. Kaksikulttuuristen liittojen myötä myös perhemallit muuttuvat. Yhteiskunnan monimuotoisuuden vuoksi kulttuureja ei voi pitää yhtenäisinä. Kulttuurin käsite voitaisiin korvata kulttuurisuuden käsitteellä, joka kuvaa paremmin kulttuurien muuttuvaa luonnetta. Kulttuurisuus viittaa kulttuurien jatkuvaan muutokseen, kulttuurien erilaisiin muunnoksiin ja yhteensulautumisiin. (Benjamin 2014, 60–62.)

Identiteetillä tarkoitetaan ihmisen minän kokonaisuutta. Se muodostuu mielikuvista ja käsityksistä itsestään sekä kuulumisestaan johonkin kulttuuriin tai yhteisöön. Identiteetti voi olla annettu, saavutettu tai omaksuttu. (Paavola & Talib 2010, 60.) Annettua identiteettiä ei voi itse valita, vaan se koostuu iästä, sukupuolesta, etnisyydestä, uskonnosta, kielestä, sosiaaliluokasta, maantieteellisestä paikasta ja erityisyydestä, esimerkiksi vammasta (Talib & Lipponen 2008, 48). Identiteetti voidaan käsittää myös saavutetuksi, jolloin se on yksilön omien ponnistelujen tulosta. Omaa elämäänsä ja elämäntapaansa muokkaamalla voi saavuttaa omaksutun identiteetin. Maantieteellisellä paikalla on keskeinen merkitys identiteetin muodostumisen yhteydessä. Paikallinen kulttuuri määrittää osaltaan kasvatuksen muodot ja tavoitteet. Kodin kulttuuri ja

kasvatus vaikuttavat merkittävästi siihen, millaiseksi yksilön identiteetti muodostuu. (Paavola & Talib 2010, 60.)

Identiteetti muokkautuu vuorovaikutuksessa ihmisten kanssa. Identiteetti voidaan jakaa henkilökohtaiseen, sosiaaliseen ja kulttuuri-identiteettiin. Ihmiselle on tärkeää kuulua johonkin ryhmään, koska se auttaa hahmottamaan itseään suhteessa toisiin ja osana yhteiskuntaa. Sosiaalinen luokka ja ryhmän jäsenyys määrittävät sosiaalista identiteettiä, joka vaikuttaa ihmisen itsetuntoon ja -arvostukseen. Kulttuuri-identiteetti kuvaa ihmisen kuulumista laajempiin järjestelmiin. Tiettyyn kulttuuriryhmään kuuluminen on myös osa sosiaalista identiteettiä. Suomessa asuvalle monikulttuuriselle ihmiselle sosiaalinen identiteetti voi sisältää sekä etniseen ryhmään kuulumisen että suomalaisuuden. Molemmat identiteetin alueet vaikuttavat toisiinsa sosiaalisesta ympäristöstä riippuen. Vähemmistöä edustavan identiteetin kehittyminen riippuu kotona opituista asenteista, arvoista ja käytänteistä. Ne voivat vahvistaa etniseen ryhmään kuulumista tai vaikuttaa etnisen taustansa hylkäämiseen. (Paavola & Talib 2010, 60–62.)

Lapsi muuttuu kasvaessaan ja ympäröivä yhteiskunta siinä samalla. Identiteetin kehitys on jatkuva prosessi, jossa yksilö peilaa minä-kuvaansa ympäristöönsä ja muihin ihmisiin. Identiteetti ei ole koskaan muuttumaton tai lopullinen. Menneisyys, nykyhetki ja tulevaisuuden haaveet vaikuttavat siihen millaiseksi koemme itsemme ja miten muut meidät näkevät. Lapsi voi identiteettinsä avulla vaikuttaa elämänsä kulkuun. (Luoma ym. 2008, 229.) Ihmisen käsitys itsestään voi muuttua ja rakentua uudelleen muuttuvissa elämäntilanteissa ja sosiaalisissa ympäristöissä (Paavola & Talib 2010, 60–62). Lapsi oppii vertailun kautta samankaltaisuudesta ja erilaisuudesta sekä omasta identiteetistään. Lapsi vertaa itseään vanhempiinsa ja muihin lähellä oleviin ihmisiin. Identiteetin kehittymiseen vaikuttaa myös muiden suhtautuminen lapseen ja se millaista palautetta lapsi saa. (Rakkautta ja Vanhemmuutta kahden kulttuurin perheessä 2010, 22.)

3.2 Uskonto – osa kulttuuria ja identiteettiä

Suomi on ollut pitkään katsomuksellisesti yhdenmukainen ja evankelis-luterilaisen kirkon perinteet ovat olleet merkittävä osa suomalaista kulttuuria. Kirkolliset toimitukset, kuten lasten kastaminen, kirkkohäät ja hautaan siunaaminen, ovat olleet suomalaisissa perheissä lähes itsestäänselvyyksiä. Ne ovat olleet sukupolvelta toiselle siirtyviä suomalaisia perinteitä, joita harvat ovat kyseenalaistaneet. Osallistuminen perinteisiin kirkollisiin toimituksiin on selvästi vähentynyt. Esimerkiksi vuonna 1990 kastettujen lasten osuus syntyneistä oli 90,5 %, kun taas vuonna 2015 luku oli enää 69,8 % (Kirkolliset toimitukset ja niiden osanottajat i.a). Viime vuosina myös evankelis-luterilaisesta kirkosta eroaminen on lisääntynyt huomattavasti. Kirkkoon kuului vuoden 2016 lopussa 71, 0 % suomalaista, kun vielä 1980-luvulla lukumäärä oli 90 % (Tilastokeskus, kirkkoon kuulumuus i.a). Monikulttuurisuuden lisääntyä yhteiskuntamme on muuttunut myös entistä moniuskontoisemmaksi (Kallioniemi 2005, 15; Poulter, Riitaoja, Kuusisto 2015, 106–10).

Uskonnolla ei ole pitkään aikaan ollut Suomessa näkyvää yhteiskunnallista roolia. Uskonnonvapauslaissa tuodaan esiin sekä yksilön oikeus uskontoon että ateismiin. Uskonnon merkitys ihmisten elämään ei ole kadonnut, mutta se on muuttunut. Nykyiselle uskonnollisuudelle on ominaista monimuotoisuus ja yksilöllisyyden korostaminen. Perinteinen uskonnollisuus on muuttumassa yksilön omaa valintaa korostavaan suuntaan, jossa tunteita ja elämyksiä painotetaan entistä enemmän. Uskontoa tai katsomusta pidetään hyvin henkilökohtaisena asiana ja siitä käytävää keskustelua vältetään. (Kallioniemi 2005, 14–15; Poulter, Riitaoja, Kuusisto 2015,107–108.) Tiedonvälityksen kehittymisen ja erityisesti Internetin kautta, maailmalta tulee Suomeen erilaisia uskonnollisia vaikutteita (Kallioniemi 2005,15).

Suomalainen kasvatuskulttuuri on pitkään perustunut maallistuneeseen luterilaisuuteen. Monissa suomalaisissa perheissä ja muissa varhaiskasvatusympäristöissä vietetään alun perin kristillisiin perinteisiin kuuluvaa joulua, pääsiäistä ja juhannusta, ilman että niiden alkuperäistä merkitystä välitetään lapsille. Juhlapyhien vietto on kuitenkin merkittävä osa kulttuuriperintö-

kasvatusta, joka liittyy myös tulevat sukupuolvet historiaansa. (Benjamin, Laine, Kallioniemi 2015, 179–180.) Moniuskontoisuuden ja uskonnottomuuden yleistymisen Suomessa ovat myös vaikuttaneet tapaan toteuttaa kirkkokuuteen liittyviä perinteitä. Esimerkiksi monissa päiväkodeissa ja kouluissa on luovuttu tunnustukselliseksi katsotuista kristilliseen katsomukseen perustuvista perinteistä, joiden on ajateltu loukkaavaan muita uskontoja tai katsomuksia. Tavoitteena on ollut järjestää yleissivistävää toimintaa, joka tukee lasten uskonnollista, eettistä ja sosiaalista kehitystä. (Halme & Vataja 2011, 48.) On pyritty löytämään kasvatukseen kaikille yhteinen mahdollisimman neutraali arvopohja. Tällainen toimintatapa ei huomioi niitä lapsia ja perheitä, joille uskonto on merkittävä osa identiteettiä. Tähän joukkoon kuuluvat sekä luterilaiset että muihin uskontokuntiin kuuluvat. (Poulter, Riitaoja, Kuusisto 2015, 109–110.)

Lapsen uskonnollisuudesta on ollut erilaisia filosofiaan ja psykologiaan pohjautuvia teorioita, joiden mukaan sen ajatellaan olevan toisaalta synnynnäistä, toisaalta opittua. Selkeää vastausta kysymykseen nämä teoriat eivät kuitenkaan anna. Kirkon varhaiskasvatusta koskevassa pohdinnassa korostetaan usein kokonaisvaltaisen ihmiskuvan merkitystä. Kokonaisvaltaisen ihmiskuvan mukaan, ihmisillä katsotaan olevan synnynnäinen tarve ja kyky uskonnollisuuteen. Ympäristö vaikuttaa siihen, tuetaanko tätä taipumusta. (Kilpeläinen & Räsänen 2015; Halme 2010, 26.) Suomenkielessä ei ole sanaa, joka kuvaisi sekä ihmisen henkistä että hengellistä puolta. Siksi on otettu käyttöön englannista johdettu sana spiritualiteetti, jolla tarkoitetaan ihmisen keskiössä olevaa henkistä ja hengellistä ulottuvuutta. (Halme 2010, 26–28.)

Spiritualiteetti on ihmisen syntymässään saama ominaisuus, joka kuvaa yksilön sisäistä maailmaa ja uskonnollista elämää. Spiritualiteetin olemassaoloon ei vaikuta ihmisen suhde uskontoon. Uskontoa voidaan pitää kuitenkin yhtenä spiritualiteetin muotona. Elämäntarkoituksen etsimisen yhteydessä puhutaan usein spiritualiteetista. Se liittyy elämän merkitykseen, identiteettiin, arvoihin sekä kysymyksiin oikeasta ja väärästä. Kokonaisvaltaisen ihmiskuvan mukaan ihmisellä on halu elää, olla vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa, oppia ja jättää itsestään perintö tuleville sukupolville. Antaessaan merkitystä muiden

elämälle, myös oma elämä saa vahvemman merkityksen. Ihmisen myönteinen kehitys edellyttää, että hän löytää itsensä ja sen mitä hänellä on muille ihmisille annettavanaan. (Ubani 2005, 107–108; Halme 2010, 26–28.)

Lapsen kehitykseen kuuluu elämänkysymysten pohtiminen ja uskontoon liittyvät kysymykset (Simojoki 2015, 41; Halme 2010, 30). Hengellisyyden löytäminen tukee itsetuntoa ja elämän merkityksellisyyttä. Tavat löytää ja toteuttaa hengellisyyttä ovat yksilöllisiä. Oman henkisen ja hengellisen maailmansa voi löytää hiljentymisen lisäksi esimerkiksi liikunnan, musiikin, taiteen ja maailmankatsomuksellisen pohdinnan kautta. (Halme 2010, 30.) Ajattelun muotoutumiseen vaikuttaa lapsen sosiaalinen ympäristö ja sen antamat virikkeet. Jos lapsen vanhemmat ovat vieraantuneet uskonnosta ja uskonnollisia kysymyksiä vältetään myös päiväkodeissa sekä kouluissa, jää lapselta yksi mahdollisuus löytää vastauksia kysymyksiinsä. Lapsella on oikeus oppia tuntemaan myös uskonnollisia lähestymistapoja, voidakseen löytää vastaukset omiin elämänkysymyksiinsä. (Simojoki 2015, 41 – 42, 44.)

Uskontokasvatuksen tulisi vahvistaa lapsen uskonnollista kompetenssia eli hänen kykyään käsitellä omaa uskonnollisuuttaan. Jos lapsella on mahdollisuus kohdata erilaisuutta jo varhaisessa vaiheessa, hän saa hyvät valmiudet ymmärtää erilaisia kulttuureja ja katsomuksia. (Kallioniemi 2005, 31.) Uskontokasvatuksen tavoitteena on lisätä tietoa ja ymmärrystä erilaisista uskonnoista sekä niihin liittyvistä tavoista. Hyvin toteutettuna uskontokasvatuksen avulla voidaan vahvistaa yhteisiä arvoja, vähentää ennakkoluuloja ja kunnioittaa eri tavalla ajattelevia. (Halme & Vataja 2011, 49; Halme 2010, 29; Kallioniemi 2005, 31.) Uskontokasvatuksessa on keskeistä tukea ihmisen identiteetin kehittymistä, johon liittyvät elämän tarkoitus ja mielekkyys. Ihmisen tulee ymmärtää oma arvonsa, mutta osata antaa arvo myös toisille. (Halme 2010, 31.)

Eri uskonnoissa on paljon yhteistä, joka helpottaa monikulttuurisuuden käsittelyä. Esimerkiksi kristittyjen ja muslimien uskonnon lähtökohdat eivät ole niin kaukana toisistaan kuin usein ajatellaan. (Halme 2010, 31.) Varhaiskasvatuksen ja koulujen uskontojenvälisessä opetuksessa pyrittiinkin pitkään

korostamaan kaikkea sitä, mikä uskontoja yhdistää. Lasten tulisi kuitenkin saada myös konkreettisia kokemuksia uskontoihin liittyvästä erilaisuudesta. Tutustuminen toisen uskonnon erilaisiin paikkoihin, juhliin ja riitteihin voi herättää hämmästyksiä ja outoutta. Lasten tulee saada käsitellä ristiriitaisiakin kokemuksia. Uskontojen välisessä kasvatuksessa on merkittävää antaa mahdollisuus erilaisuuden hyväksymiseen. (Simojoki 2015, 48.) Kristittyjen lasten elämässä voi jatkaa kristillistä perintöä ja antaa myös muille uskonnoille mahdollisuuden oman perintönsä säilyttämiseen. Aidosti monikulttuurinen kasvatusympäristö hyväksyy erilaisten uskonnollisten perinteiden läsnäolon ja tukee näin kaikkien lasten identiteetin kehitystä. (Halme 2010, 31.)

3.3 Kaksikulttuurisen lapsen identiteetti

Käytän opinnäytetyössäni termiä kaksikulttuurisuus, kuvaamaan lasta, jonka vanhemmat ovat lähtöisin eri kulttuureista. Voidaan puhua myös monikulttuurisista, kansainvälisistä ja transnationaaleista lapsista, mutta nämä käsitteet ovat liian laajoja ja epätarkkoja käytettäväksi tässä yhteydessä. Kaksikulttuurisilla lapsilla tarkoitetaan tässä työssäni Suomessa kantasuomalaisen vanhempansa kanssa asuvia lapsia, joiden toinen vanhempi on lähtöisin toisesta kulttuurista. Lapsen taustalla voi silti vaikuttaa useampikin kulttuuri. Tarkastelun ulkopuolelle jäävät ulkomailta Suomeen adoptoidut lapset, ulkomailla asuvat suomalaiset lapset ja Suomessa asuvat maahanmuuttajavanhempien lapset. Monet työssäni käsittelemäni asiat koskevat kuitenkin myös edellä mainittuja lapsia.

Kahden kulttuurin perheillä tarkoitetaan kahden kulttuurin parisuhteessa ja perheissä eläviä sekä kahden kulttuurin suomalaisia lapsia, nuoria ja aikuisia. Suomessa asui vuoden 2014 lopussa 71 316 kaksikulttuurista paria ja perhettä. Tähän lukuun lasketaan sellaiset kaksikulttuuriset avo- ja avioparit sekä rekisteröidyt parisuhteet, joissa toinen puolisoista on syntynyt Suomessa. Kaksikulttuuristen lasten lukumäärä kasvaa jatkuvasti. Suomessa arvioidaan asuvan noin 87 000 alaikäistä lasta, joiden vanhemmista toinen on syntynyt Suomen ulkopuolella. (Suomen virallinen tilasto i.a.)

Kahden kulttuurin lapsiin ja perheisiin liittyy myös oleellisesti kolmannen kulttuurin käsite. Kahden kulttuurin perheissä vanhemmat tuovat perhe-elämään ja kasvatukseen oman kulttuurinsa arvoihin ja normeihin sopivia näkemyksiä. Neuvottelemalla kulttuurisista, kielellisistä, uskonnollisista ja kasvatuksellisista erimielisyyksistä, voi syntyä kokonaan uusi kulttuuri. Tällainen kolmas kulttuuri sisältää perheen omia käytäntöjä kahdesta erilaisesta kulttuurista. Kaksikulttuurisia perheitä tulisi kannustaa oman kolmannen kulttuurin luomiseen keskustelujen avulla. Onnistuessaan kolmas kulttuuri on perheelle voimavara, joka auttaa arjessa selviytymisessä. (Oksi-Walter ym. 2009, 155.) Lapsen ei tulisi joutua valitsemaan kulttuurien välillä, vaan molempien kulttuurien tulisi näkyä lapsen elämässä luonnollisella ja positiivisella tavalla. Lapsen olisi tärkeää saada molemmista kulttuureista myönteisiä kokemuksia, jotka auttavat ymmärtämään juuriaan ja antavat myös ylöpyden aiheita. (Rakkautta ja Vanhemmuutta kahden kulttuurin perheessä 2010, 21, 23.)

Lapsena pidetään Suomen lainsäädännön mukaan alle 18-vuotiasta henkilöä. Suomen perustuslain mukaan lapsia tulee kohdella tasa-arvoisina yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystasonsa mukaisesti (L731/1999). Lapsen oikeudesta hyvään hoitoon ja kasvatukseen säädetään yleissopimuksessa lapsen oikeuksista sekä useassa eri laissa. Lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Heidän tulee turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi huomioiden lapsen yksilölliset tarpeet ja toiveet. (L361/1983.) Lapsella on oikeus ylläpitää suhteita kumpaankin vanhempaansa, jos se on mahdollista ja lapsen edun mukaista. Tähän oikeuteen viitataan esimerkiksi yleissopimuksessa lapsen oikeuksista ja laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. (L60/1991 & L4/2007.)

Lapsen kasvuun ja kehitykseen vaikuttavat geenien säätelemä perimä, kasvuympäristö ja oma aktiivisuus. Perimä säätelee ihmisen kypsymistä, joka on edellytys oppimiselle. Kasvuympäristöllä tarkoitetaan perheen lisäksi arjen ympäristöä ja kulttuuria, jossa lapsi elää. Merkittävää on myös fyysinen ympäristö eli kasvaako lapsi maalla vai kaupungissa. (Vilen, Vilhunen,

Vartiainen, Siven, Neuvonen, Kurvinen 2011, 132–133.) Lapsen persoonallisuuden kehittyminen on prosessi, jossa hän etsii omaa minäänsä. Lapsi alkaa luomaan kuvaa itsestään suhteessa muihin ihmisiin. Minän kehittyminen alkaa jo vauvan ja häntä hoitavan aikuisen varhaisessa vuorovaikutuksessa. Lapsen persoonallisuuden kehittämisestä on useita teorioita, joissa kaikissa korostetaan varhaisen vuorovaikutuksen merkitystä. (Vilen ym. 2011, 148.)

Lapset oppivat vanhempiensa kulttuuriin perheen arjessa kotiaskareiden, ruokien, toimintatapojen ja traditioiden kautta. Lapset saavat kotoaan käyttäytymismallin, miten ollaan vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Lapset sisäistävät uskontoon ja vuoden kiertoon liittyvät perinteet. Perheen kulttuuri välittyy ennen kaikkea kotona käytetyn kielen kautta. Lasten ymmärrys omasta etnisyydestään ja miten he siihen suhtautuvat, riippuu paljon vanhempien ja ympäröivän yhteisön asenteista. Perhe ja yhteisö voivat tukea lapsen etnisyyden kehittymistä välittämällä myönteistä kuvaa lapsen molempien vanhempien kulttuurista. Silloin myös lapsi suhtautuu etnisyytensä luonnollisesti, joka tukee oman identiteetin löytymistä nuoruudessa. (Benjamin 2014, 78–79.)

Kaksikulttuurinen perhetausta tuo lapselle arvokkaita vahvuuksia ja pääomia, joista esimerkkinä ovat kaksikielisyys, kulttuurien tuntemus ja kyky kyseenalaistaa tavanomaisia tapoja ajatella. Parhaimmillaan kaksikulttuurisessa perheessä kasvaminen opettaa lapselle elämän moninaisuutta. (Oksi-Walter 2009, 117.) Kaksikulttuurisuus voi olla mukanaan tuomansa erityisyyden kautta lapselle myönteinen kokemus ja voimavara. Kaksikulttuuriset lapset ovat usein arvoiltaan ennakkoluulottomampia ja suvaitsevaisempia kuin yhden kulttuurin lapset. (Litja 2009, 57.) Kaksikulttuurisista lapsista kasvaa usein kulttuurien välisen vuorovaikutuksen edistäjiä (Rakkautta ja Vanhemmuutta kahden kulttuurin perheessä 2010, 24).

Kahden kulttuurin lapsia voidaan pitää ulkoisten piirteiden perusteella joko maahanmuuttajina tai täysin suomalaisina. Valtaväestöstä poikkeava ihonväri voi tuoda lapsille kokemuksia, ettei heitä hyväksytä yhtä suomalaisina kuin muita. (Luoma ym.2008, 251.) Kantasuomalaisista ulkoisesti erottuvia voidaan

kohdella maahanmuuttajina, vaikka he olisivat asuneet aina Suomessa, eikä heillä olisi mitään yhteyttä toisen vanhempansa kulttuuriin. On raskasta yrittää vastata vieraaseen kulttuuriin liittyviin kysymyksiin, jos toiseen vanhempaan ja hänen kulttuuriinsa ei ole yhteyttä. (Rastas, Anna 2009, 51–52.)

Lapsi, jonka kodin kulttuuria voidaan pitää täysin suomalaisena, voi erilaisen ulkonäkönsä vuoksi tuntea olevansa erilainen kuin muut. Rasismi vaikuttaa myös suomalaisessa kulttuurissa ja sillä voi olla hyvin keskeinen vaikutus joidenkin lasten identiteetin rakentumiseen. Erilaisuuden kokemukset vaikuttavat myös lapsen minäkuvaan. (Luoma ym. 2008, 248.) Ulkoisesti suomalaisilta näyttäviä lapsia kohdellaan useimmiten täysin suomalaisina, vaikka he voivat kokea erilaisuutta yksikulttuuristen läheistensä seurassa. Näihin kokemuksiin liittyviä arjen haasteita voi suomalaisen yksikulttuurisen vanhemman olla vaikea ymmärtää. Erilaisuuden ja erilaisena kohdelluksi tulemisen kokemukset voivat olla raskaita kasvavalle lapselle. (Rakkautta ja Vanhemmuutta kahden kulttuurin perheessä 2010, 23.)

Opinnäytetyöni kohderyhmänä ovat Suomessa asuvat kahden kulttuurin lapset, joiden lähivanhempi on kantasuomalainen. Vaikka ulkomaalaistaustaiseen vanhempaan ei olisi yhteyttä, vaikuttaa lapsen identiteetin kehittymiseen kuitenkin molempien vanhempien kulttuurit ja etniset taustat. Joskus kahden kulttuurin lasten identiteettiprosessi voi kestää läpi koko elämän. (Oksi-Walter ym. 2009, 139.) Kaksikulttuurisen lapsen identiteetin muodostumiseen kuuluu erilaisia vaiheita. Alle neljävuotiaat eivät vielä ymmärrä omaavansa erityistä identiteettiä. He pitävät esimerkiksi ihonväriä konkreettisenä ja vaihdettavana asiana. Halu vaihtaa ihonväriä on osa lasten kasvuprosessia. 4–7-vuotiaat lapset ymmärtävät jo rodullisia hierarkioita. Lapsi voi kokea, että hänen pitää valita vain yksi identiteetti ja saattaa hävetä toisen vanhempansa edustamaa kulttuuria. Lapsi voi kokea syyllisyyttä, koska kieltämällä toisen identiteetin, hän kieltää myös osan itseään. (Oksi-Walter ym. 2009, 137–138.) Lapsi oppii määrittämään oman etnisyytensä tarkasti ja ymmärtää sen pysyvyyden noin 7–8-vuotiaana. Samanikäisenä hän oppii myös tunnistamaan muita etnisiä ryhmiä. Etnisen tietoisuuden kehittymiseen vaikuttaa se, miten paljon lapsi

näkee erilaisuutta ja saa kokemuksia muiden etnisten ryhmien kohtaamisesta. (Benjamin 2014, 77.)

Identiteetin etsintävaiheeseen kuuluvat myös kokeilut. Lapsi kokeilee vaihtoehtoja ja kaksikulttuurisen identiteettinsä eri puolia tilanteesta ja ikävaiheesta riippuen. Lapsi saattaa esimerkiksi samaistua välillä isänsä kulttuuriin ja välillä äitinsä kulttuuriin. Hän voi korostaa kulttuuri-identiteettinsä toista puolta ja vähätellä toista. (Rakkautta ja Vanhemmuutta kahden kulttuurin perheessä 2010.) Identiteetin kehittyminen voi olla kaksikulttuuriselle lapselle haastavaa. Kehitys riippuu lapsen sosiaalisesta ympäristöstä kuten perheestä, yhteisöstä ja valtakulttuurin sosiaalisista suhteista. Kaksikulttuurisen lapsen etnisen identiteetin kehittymien edellyttää kotona opittujen etnisten asenteiden, arvojen ja käytänteiden tarkastelua ja niiden vertailua valtakulttuurin arvoihin ja käytäntöihin. (Talib & Lipponen 2008, 77.) Osa kaksikulttuurisista lapsista valitsee lähivanhempansa kulttuurisen identiteetin, mutta jotkut heistä määrittävät itsensä kahden eri kulttuurin kautta (Oksi-Walter ym. 2009, 137). Useimmiten murrosiän jälkeen hyväksytään molempien vanhempien kulttuurit identiteettinsä osiksi. Näin voidaan saavuttaa kulttuurinen tasapaino eli ymmärretään miten asiat toimivat omassa kulttuuriyhteisössä ja yhteiskunnassa. Kulttuurisen tasapainon löydettyään, ihminen on sisäistänyt myös kulttuurin kirjoittamattomat säännöt ja osaa toimia odotusten mukaan. (Benjamin 2014, 85.)

Kaksikielisyys on rikkaus, joka avaa lapselle ikkunan molempien vanhempien kulttuureihin ja tukee lapsen identiteettiä. Vanhempiansa kielten kautta lapsi saa yhteyden vanhempiansa kulttuureihin ja oppii ymmärtämään kulttuurien ajattelu- ja toimintatapoja. Osatessaan molempien vanhempiansa äidinkieltä, lapsella on mahdollisuus oppia tuntemaan myös toisen vanhempansa kulttuuria ja ymmärtämään omia juuriaan. Kaksikielisyys on hyödyllinen resurssi. Se lisää liikkuvuutta maiden välillä ja voi tuoda myöhemmin lapselle työ- ja opiskelumahdollisuuksia. (Rakkautta ja Vanhemmuutta kahden kulttuurin perheessä 2010, 26–7.)

Kaksikielisyys avaa mahdollisuuksia tutustua myös lapsen huoltajalle vieraampaan kulttuuriin. Se voi antaa lapselle mahdollisuuden luoda läheiset suhteet myös Suomen ulkopuolella asuviin isovanhempiinsa sekä muihin sukulaisiin silloinkin, kun yhteys toiseen vanhempaan on katkennut. Kieleen tutustuminen kannattaa aloittaa mahdollisimman varhain sanoin, leikein, lauluin, saduin ja loruin. (Rakkautta ja Vanhemmuutta kahden kulttuurin perheessä 2010, 31.)

3.4 Kaksikulttuurinen perhe ja vanhemmuus

Ympäröivä kulttuuri vaikuttaa käsitykseen perheestä. Suomen tilastokeskuksen mukaan perheeksi katsotaan samassa asunnossa asuvat. Perheet luokitellaan myös lapsettomiin, lasten kanssa asuviin avio- ja avopareihin, mies- ja naispareihin sekä yhden vanhemman perheisiin. Lapsiperheiksi luokitellaan ne, joissa on alle 18-vuotiaita lapsia. Perhetyössä perheeseen katsotaan kuuluvan lapsi ja lapsen viralliset huoltajat. (Vilen, Hansen, Janhunen, Kytöpuu, Salo, Seppänen, Seppänen, Tapio 2010, 10.)

Nykyään korostetaan jokaisen oikeutta määritellä itse oma perheensä (Vilen ym. 2010, 10). Perhettä voidaan kuvata pelkistetyksi kahden tai useamman yksilön ryhmittymäksi, jotka määrittelevät itsensä perheeksi ja tuntevat velvollisuuksia ja vastuuta toisistaan. Perinteisesti perhe on Suomessa määritelty ydinperheeksi, johon kuuluvat vanhemmat ja heidän kanssaan asuvat lapset. Monet perheet poikkeavat nykyisin tästä määritelmästä. (Faurie & Kalliomaa-Puha 2010, 28.) Yleisiä perhemuotoja ovat myös yksinhuoltaja-perheet, uusperheet, monikulttuuriset perheet, adoptioperheet, sateenkaari-perheet ja sijaisperheet (Vilen ym. 2010, 12). Ajatus ydinperheestä ohjaa kuitenkin usein käsitystämme perheestä arkipuheessa ja lainsäädännössä. Lainsäädännössä perhettä tarkastellaan myös yhteisen talouden ja laajemmin sukulaisuuden näkökulmasta. (Faurie ym. 2010, 28– 29.)

Opinnäytetyöni tarkoituksena on lisätä lapsen ja perheen hyvinvointia. Hyvinvoiva perhe määritellään usein toimivaksi perheeksi. Toimivassa

perheessä pystytään puhumaan arjen sujumiseen liittyvien asioiden lisäksi vaikeistakin aiheista. Jokainen perheenjäsen kokee olonsa turvalliseksi ja voi näyttää erilaisia tunteitaan. Valtasuhteet eivät ole vääristyneet, vaan perheen toimiminen perustuu yhteisesti sovituille säännöille. Perheen jokaisella perheenjäsenellä tulisi olla mahdollisuus elää ja kehittyä sekä yksilönä että osana perhettään. Hyvinvoivassa perheessä sen jäsenten toisilleen antama tuki kannattelee muutosten keskellä ja vaikeinakin aikoina. Perhe tarvitsee myös toimivat suhteet ympäröivään yhteisöön, jolloin he voivat saada tukea silloinkin, kun omat voimavarat eivät riitä. Toimiva perhe osaa hakea ja ottaa tarvittaessa vastaan apua sukulaisiltaan, ystäviltaan, viranomaisilta tai muilta tukiverkostoilta. (Vilen ym. 2011, 67– 68.)

Opinnäytetyöni kohderyhmänä olivat suunnitelman mukaan kaksikulttuurisen lapsen yksinhuoltajat, joissa suomalainen vanhempi asuu lapsen kanssa. Yksinhuoltajalla tarkoitetaan tavallisesti perhettä, jossa asuu vanhemman lisäksi vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi. Yksinhuoltajuus alkaa yleensä avo- tai avioliiton päättymisen seurauksena. Taustalla voi olla myös puolison kuolema, lapsen suunnittelematon syntymä tai suunniteltu hankkiminen ilman toista huoltajaa ja adoptiot. (Haataja 2009, 46.) Opinnäytetyöhöni liittyviin työpajoihin osallistuneet perheet olivat enimmäkseen uusperheitä. Tilastokeskuksen määritelmän mukaan uusperheessä toisen puolison alle 18-vuotias lapsi on saanut uuden vanhemman. Työpajoihin osallistuneissa perheissä oli lisäksi uuden puolison kanssa yhteisiä lapsia. (Vilen ym. 2011, 55).

Vanhemmuus alkaa äidiksi ja isäksi tulosta. Se on peruuttamaton ja elinikäinen tehtävä, joka muuttuu jatkuvasti lapsen kasvaessa. Kulttuuriset ja yhteiskunnalliset muutokset vaikuttavat vanhemmuuteen kohdistuviin odotuksiin. Vanhempien tulisi huoltajuuden lisäksi rakastaa lastaan ehdoitta, asettaa rajoja ja tukea lapsen kehitystä. Lapsen fyysisten tarpeiden huolehtimisen lisäksi, vanhemman tulisi kasvattaa lastaan sosiaalisuuteen, yhteiskunnan sääntöihin ja kulttuurin jäseneksi. Lasta tulisi ohjata myös löytämään oma maailmankuvansa ja oma tapansa elää. Hyvä parisuhde luo edellytyksiä hyvälle vanhemmuudelle, mutta hyvää vanhemmuutta voi olla myös ilman parisuhdetta. Vanhemmuuteen vaikuttavat elämäntilanne sekä perheen

sisäiset ja ulkoiset voimavarat. Sisäisiin voimavaroihin kuuluvat tietämys lapsensa kasvusta, kehityksestä sekä luonteenpiirteistä, herkkyys lapsen tarpeiden huomaamiseen ja kyky dialogiseen vuorovaikutukseen lapsensa kanssa. Sosiaalinen tukiverkosto ja mahdollisuus ammattiapuun toimivat ulkoisina voimavaroina. (Järvinen ym. 2012, 124–125.)

Vanhemmuus on helppo määritellä silloin kun, lapsi elää biologisten vanhempiensa kanssa. Kun biologiset vanhemmat eivät ole aktiivisesti mukana lapsen arjessa tai lapsi elää uusperheessä, on vanhemmuutta vaikeampi määritellä. Biologinen vanhempi siirtää geeniperimänsä lapselle. Vanhemmuus voi olla myös juridista, psyykkistä tai sosiaalista. Psyykkisestä vanhemmuudesta puhutaan silloin, kun lapsi kokee aikuisen vanhemmakseen tunnetasolla. Lapsi ottaa vastaan yleensä parhaiten psyykkiseltä vanhemmaltaan saaman tuen. Sosiaalinen vanhempi huolehtii lapsen käytännön asioista. Lapsi voi aluksi vastustaa uusperheen sosiaalisen vanhemman huolenpitoa. Sosiaalisella vanhemmalla ei ole juridista vanhemmuutta, joka on pääsääntöisesti biologisilla vanhemmilla. Juridista vanhemmuutta kutsutaan huoltajuudeksi, jota voidaan muuttaa oikeudenkäynnin myötä. (Vilen ym. 2011, 86.)

Vanhemmuuteen kuuluu epävarmuus kyvystä kasvattaa lastaan riittävän hyvin. Vanhemman kyky reflektoida ja kyseenalaistaa omaa vanhemmuuttaan, voi auttaa häntä löytämään oman lapsensa kohtaamiseen tapoja, jotka hän on itse lapsena kokenut hyvinä. Samalla voi välttää tekemästä omien vanhempiensa virheitä omalle lapselleen. Vanhemman on hyvä välillä pysähtyä miettimään omia kasvatuseriaatteitaan. Hyväksi havaitut periaatteet voivat ristiriitatilanteissa unohtua ja kasvattaja voi toimia esimerkiksi lapsuudessaan oppimiensa mallien mukaisesti. Lapsen on kuitenkin hyödyllistä huomata, että myös vanhemmat tekevät virheitä. Virheistä voi oppia ja niiden kautta voi löytää yhdessä keinoja ratkaista ongelmia. (Vilen ym. 2011, 102, 106.) Täydellistä vanhemmuutta ei ole, eikä sellaiseen tarvitse pyrkiä. Riittävän hyvään vanhemmuuteen kuuluu, että lapsi kokee olevansa rakastettu ja turvassa. On hyvä tiedostaa oma käsityksensä riittävän hyvästä vanhemmuudesta, erityisesti kun lasta kasvatetaan yksin. (Järvinen ym. 2012, 124–125.)

Opinnäytetyöni kohderyhmänä ovat yksinhuoltajaperheet, joiden huoltajana on lapsen Suomessa asuva vanhempi, joka on syntyperäinen suomalainen. Lapsen toisesta kulttuurista lähtöisin oleva vanhempi ei asu perheen kanssa ja on lapseen yhteydessä vähän tai ei ollenkaan. Kun kaksikulttuurisen perheen vanhemmat asuvat lapsen kanssa, tulee myös toisen vanhemman kulttuuri luontevammin tutuksi lapselle. Kaksikulttuurisen perheen vanhempien tulee tukea lastaan myös käsittelemään erilaisuutta. Parhaan mallin erilaisuuden kohtaamiseen lapsi saa vanhempiensa asenteista ja käytöksestä. Vanhempien on osattava käsitellä myös omia ennakkoluulojaan. Vanhemmat voivat tukea lapsen eheän ja myönteisen identiteetin kehittymistä monin eri tavoin. Myönteinen identiteetti tarkoittaa sitä, että lapsi on ylpeä itsestään ja taustastaan. Saadessaan tarvitsemaansa tukea ja apua, lapsesta kasvaa vahva ja itsenäinen persoona. (Rakkautta ja Vanhemmuutta kahden kulttuurin perheessä 2010, 21– 23.)

Kaksikulttuurisen perheen yksinhuoltajana toimiva syntyperäinen suomalainen, ei välttämättä tunne juuri ollenkaan toisen vanhemman kulttuuria. Hänellä ei ehkä ole eron jälkeen minkäänlaista yhteyttä lapsen toiseen vanhempaan. Kantasuomalainen vanhempi voi pitää myös puolison kulttuuria eron syynä, jolloin asenteet hänen kulttuuriinsa ovat negatiivisia. Hän voi myös mieltää oman lapsensa täysin suomalaiseksi ja kieltää toisen vanhemman kulttuurin vaikutuksen lapseen. Tämä voi aiheuttaa kaksikulttuurisessa lapsessa suurta hämmennystä ja vaikuttaa haitallisesti eheän identiteetin kehittymiseen. Haasteena voi olla myös vieraan kulttuurin erilaiset arvot ja kasvatuskäsitteet. Vanhempien ero vaikuttaa aina lapseen ja aiheuttaa riskejä lapsen kehitykselle. Tilanne on lapsen identiteetin kehittymisen kannalta erityisen haastava kahden kulttuurin perheissä, joissa toinen vanhemmista on kantasuomalainen ja toinen lähtöisin eri kulttuurista. (Kääriäinen 2008, 81, 111–112.)

Kasvuympäristön kulttuuri toimii lapsen arvomaailman ja maailmankuvan pohjana. Vanhempien välittämät arvot ja tapa toimia vaikuttavat lapsen tapaan hahmottaa maailmaa. (Kuusisto 2005, 125.) Vaikka lasta kasvattava vanhempi ei kokisi uskontoa itselleen merkitykselliseksi, voi uskonnolla olla lapsen

ulkomaalaisen vanhemman kulttuurissa keskeinen merkitys. On lapsen identiteetin kehittymisen kannalta tärkeää, suhtautua kunnioittavasti erilaisiin uskontoihin, vaikka ne eroaisivatkin omasta katsomuksesta. Monet vanhemmat kokevat uskontoon liittyvät kysymykset haastavaksi tai niitä ei pidetä lapselle merkityksellisenä. Lapselle tulee kuitenkin välittää tunne siitä, että myös uskontoon liittyvä pohdinta on sallittua. Lapsi ei tarvitse valmiita vastauksia, vaan aineksia omaan spiritualiteettinsa. (Halme & Vataja 2011, 49– 50.)

3.5 Osallisuus

Osallisuudella tarkoitetaan yhteisöön liittymistä, kuulumista ja vaikuttamista yhteisön asioihin. Osallisuuteen kuuluu mahdollisuus saada omat ajatukset, kokemukset ja tunteet kuulluksi sekä saada tietoa omaan elämään vaikuttavista asioista. Osallisuuden kokeminen on tärkeää myös oman identiteetin kehittymisen kannalta. (Järvinen ym. 2012, 38.) Lapsen osallisuuden huomioimiseen viitataan myös Suomen lainsäädännössä. Esimerkiksi yleissopimuksessa lapsen oikeuksista, kehoitetaan kuulemaan lasta hänen ikätasonsa mukaisesti, niin että hän kokee voivansa vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin (L60/1991). Varhaiskasvatuslaissa korostetaan myös lapsen osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia itseään koskevissa asioissa. Lapsen ja hänen vanhempiansa näkemysten huomioiminen näkyy myös kehotuksena antaa lapsen ja hänen huoltajiensa osallistua ja vaikuttaa varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. (L341/2014.)

Lapsen osallisuus päivähoitossa muodostuu lapsen, aikuisten sekä ryhmän välisessä vuorovaikutuksessa. Se näkyy arjen valintatilanteissa ja mahdollisuuksina vaikuttaa yhteiseen toimintaan. Lapsen osallisuutena voidaan pitää hänen omaa kokemustaan merkityksellisestä arjen tilanteesta. Kokemus osallisuudesta herättää lapsessa iloa ja innostusta, jolloin toimintaan on myös helppo sitoutua. Lapsen kanssa asuva vanhempi on oman lapsensa kokemusasiantuntija (Leinonen, 2014, 18). Tämä on pidettävä mielessä myös silloin, kun kehitetään lapsen kasvatusta tukevia menetelmiä. Jotta kehitettävät menetelmät voisivat hyödyttää toimintaan osallistuvia perheitä, on asiantuntijan

ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen oltava molemmin puolin avointa ja rehellistä. Vanhemman on tiedettävä mitä ja miten ollaan tekemässä. (Järvinen ym. 2013, 30.) Asiantuntija tarvitsee myös ennakkotietoja perheen ja lapsen tilanteesta, voidakseen huomioida ne toiminnan suunnittelussa.

Työhöni liittyvään kehittämishankkeeseen osallistuneille perheille, kerrottiin ilmoittautumisen yhteydessä työpajojen tavoitteesta. Heitä pyydettiin ilmoittamaan työpajaan osallistuvan lapsen toisen vanhemman kotimaa sekä pyrittiin kartoittamaan etukäteen perheen yhteydet toiseen vanhempaan, hänen sukuunsa ja kulttuuriinsa. Näiden tietojen pohjalta oli mahdollista suunnitella työpajoja vastaamaan perheiden tarpeita. Vanhemmat tekivät ensimmäisessä työpajassa omaa identiteettityöskentelyä voidakseen entistä paremmin ymmärtää omien juurien merkityksen myös lapselle. Tämän työskentelyn ja siitä saadun palautteen pohjalta voitiin suunnitella lapsen ja vanhemman yhteiset työpajat heidän toiveidensa mukaan.

Työpajojen runko suunniteltiin valmiiksi, mutta työskentely eteni lasten ehdoilla. Työpajojen toteutus oli vapaamuotoinen, jolloin lapsilla oli mahdollisuus edetä haluamassaan tahdissa askarrellen ja leikkien. Keskityttiin niihin menetelmiin ja teemoihin, jotka juuri kyseiset lapset ja heidän perheensä kokivat kiinnostaviksi ja tärkeiksi. Lapset saivat valita vanhempansa kanssa tekemiinsä tuotoksiin haluamansa materiaalit ja tehdä niistä omien toiveidensa mukaiset. He saavat myös vanhempiensa kanssa päättää, miten he valmistamiaan tuotoksia arjessaan käyttävät. Työpajoissa annettiin ideoita ja ajatuksia, jotka jokainen perhe sai toteuttaa heidän elämäntilanteeseensa parhaiten soveltuvalla tavalla. Työpajojen jälkeen vanhemmilta kysyttiin heidän ajatuksiaan ja tuntemuksiaan työpajoista sekä heidän kokemustaan työskentelyn hyödyllisyydestä. Heiltä pyydettiin myös kehittämisideoita, joiden avulla työpajoja voidaan kehittää vastaamaan paremmin kaksikulttuuristen perheiden tarpeita.

3.6 Toiminnalliset menetelmät

Lasten ja perheiden kanssa toiminnalliset menetelmät voivat olla hyödyllisempiä kuin pelkkä keskustelu. Toiminnallisia menetelmiä kutsutaan myös elämyksellisiksi, luoviksi ja ilmaisullisiksi menetelmiksi. Toiminnalliset menetelmät ovat puhetta konkreettisempia ja voivat siksi olla pienimuotoisinakin tehokkaita. Toiminnan kautta voi toteuttaa sellaisiakin puolia itsestään, joita ei ole niin helppoa ilmaista puhumalla. Myös tunteet, asenteet ja arvot tulevat paremmin esille tekemisen kautta. Toiminnasta saadut elämykset voivat antaa iloa ja voimavaroja erilaisiin perheen haasteisiin. Toiminnalliset menetelmät voivat sopia käytettäväksi erityisesti silloin, kun etsitään ratkaisua johonkin perheen ongelmaan. Jos perheenjäsenen on esimerkiksi vaikea puhua keskenään, elämyksellinen toiminta voi auttaa asian esiin tuomisessa.

Toiminnallisten menetelmien tavoitteena ei ole antaa valmiita vastauksia, vaan käynnistää prosesseja, jotka tuovat uusia näkökulmia ja mahdollisuuksia muutokseen. Ohjaajalla on kuitenkin toiminnallisissa menetelmissä merkittävä rooli. Hänen on olennaista tietää, miksi menetelmää käytetään ja mihin teoreettiseen viitekehykseen käyttö perustuu. Toiminnallisia menetelmiä ovat esimerkiksi erilaiset taidelähtöiset menetelmät: kuvataide, musiikki, mielikuvatyöskentely, tanssi, elokuva, kirjoittaminen ja tarinat. Oleellista toiminnoissa on osallistujan oma luominen. Perhetyössä hyviä menetelmiä ovat myös valokuvat, esineet sekä haave- ja verkostokartat. Toiminnan jälkeen on hyvä purkaa koettu sanoiksi. Kokemusten jakaminen ryhmässä, voi auttaa hahmottamaan käsiteltäviä asioita ja löytämään muiden ajatuksista uusia näkökulmia. (Järvinen ym. 2012, 192.)

3.7 Aiempia tutkimuksia

Maahanmuuttajaperheistä ja -lapsista sekä kaksikulttuurisista parisuhteista on jonkin verran tutkimuksia, mutta kaksikulttuurisen lapsen identiteettiä on tutkittu melko vähän. Kaksikulttuurisen lapsen identiteetin tukemiseen liittyviä suomalaisia tutkimuksia en ole löytänyt. Kaksikulttuurisiin lapsiin ja -perheisiin

sekä identiteetin tukemiseen liittyviä opinnäytetöitä ja pro gradu -tutkielmia löysin muutamia. Etsin myös tutkimuksia varhaiskasvatuksessa käytetyistä toiminnallisista menetelmistä, joista löysin useita opinnäytetöitä.

Anna-Riikka Vuori (2011) on tutkinut pro gradu -työssään kaksikulttuurisissa perheissä tapahtuvaa lasten etnistä sosialisatiota ja etnisen identiteetin muodostumista. Tutkimuksessa tarkasteltiin miten kaksikulttuuristen perheiden vanhempien puheen tavat ja käytännöt vaikuttavat lapsen identiteetin kehittymiseen. Puheen tavat ovat merkityksellisiä lapsen identiteetin rakentumiselle sosiaalisessa ympäristössä. Tutkimuksessa huomio kohdistetaan myös siihen, millaisia identiteettejä vanhempien tuottama puhe mahdollistaa kaksikulttuuriselle lapselle. Tutkimuksen kohderyhmänä ovat perheet, joissa on edustettuna kaksi etnistä kulttuuria, joista toinen on myös valtakulttuuri. (Vuori 2011, 1.)

Tutkimuksesta kävi ilmi, että vanhempien mielestä on tärkeää ylläpitää jollain tavoin suhdetta molempiin lapsen kulttuureihin. Kaksikulttuurisuutta pidettiin positiivisena asiana ja sen nähtiin tarjoavan lapsille mahdollisuuksia. Vanhemmat korostivat joko tunnesiteen muodostumisen tärkeyttä tai kulttuurista kompetenssia, kuten kielitaitoa. Jotkut vanhemmista kokivat negatiiviset kokemukset, kuten rasismien kohtaamisen haasteina, joista voi selviytyä lapsen itsetuntoa tukemalla. Kaksikulttuurisuutta pidettiin luonnollisena asiana, eikä kulttuurien eroja nähty tarpeelliseksi korostaa. Lapsista haluttiin kasvattaa usean kulttuurin kantajia, jolloin vältyttäisiin kulttuurien vastakkainasettelulta. On tärkeää miten vanhemmat puhuvat lapseen vaikuttavista kulttuureista. Vanhempien puhetavalla on suuri merkitys lapsen identiteetin rakentumiselle. (Vuori 2010, 57–58, 64.)

Teija Järvenpää (2011) on tutkinut pro gradu -työssään kaksikulttuurisessa perheessä kasvaneiden nuorten aikuisten kokemuksia kaksikulttuurisesta perheestä ja monikulttuurisuudesta. Tutkimuksessa selvitettiin miten monikulttuurisuus ilmenee ja miten se perheessä koetaan. Kartoitettiin myös kaksikulttuurisessa perheessä kasvamisen hyötyjä ja haittoja. (Järvenpää 2011, 34–35.) Tutkimustulosten perusteella kaksikulttuurista perhetaustaa pidetään

rikkautena ja se tuo elämään sosiaalista, kulttuurista ja tiedollista pääomaa. Monikulttuurisissa perheissä kasvaneet lapset hyötyvät taustastaan, koska he yleensä tutustuvat pienestä pitäen vähintään kahteen kulttuuriin ja osaavat usein monia kieliä. Kaksikulttuuriset perheet kokivat haasteina harvat yhteydenotot ulkomaalaisiin sukulaisiin, pitkät välimatkat ulkomaalaisten sukulaisten luokse ja yhteisen kielen puuttumisen. Kiusaaminen ja syrjintä ovat myös melko usein kaksikulttuuristen perheiden haasteita. Suomessa syntyneet kaksikulttuuriset nuoret aikuiset pitivät itseään suomalaisina, eivätkä kokeneet perheen ulkomaalaistaustaisen vanhemman kulttuurin vaikuttaneen varsinaisesti heidän elämäänsä. He pitivät perheen toista kulttuuria itsestäänselvyytenä, eivätkä kokeneet, että heidän ulkomaalaistaustainen vanhempansa olisi sitä heille tietoisesti välittänyt. (Järvenpää 2011, 58, 67.)

Kaksikulttuurisen identiteetin muodostumisen esteenä voi olla itsereflektion puute eli kyky tunnistaa omassa käyttäytymisessä olevia piirteitä sekä pohtia niiden vaikutuksia itseensä ja käyttäytymiseensä. Kaikki tutkimukseen osallistuneet eivät olleet pysähtyneet pohtimaan kahden eri kulttuurin vaikutusta elämäänsä aiemmin. Pohdintaa oli haluttu välttää varsinkin silloin, jos he olivat kokeneet perhetaustastaan johtuvaa syrjintää. Kahden kulttuurin arvojen ja tapojen omaksumisen, asenteet ja perheen tuen katsotaan vahvistavan identiteettiä. Jos kosketuspinta puuttuu ulkomaalaistaustaisen vanhemman synnyinmaahan, on suomalaisen kulttuurin omaksuminen luontevaa. Lapsen on kuitenkin tärkeää tietää kummankin vanhemman juurista, koska se luo lapselle turvallisuutta ja edistää identiteetin kehitystä. (Järvenpää 2011, 50–51.)

Kaksikulttuuriset kokevat olevansa avarakatseisia ja suvaitsevaisia. Avarakatseisuus tuo elämään sisältöä ja auttaa ymmärtämään erilaisia tapoja toimia. Myönteinen asenne perheen kumpaakin kulttuuria kohtaan auttaa omaksumaan kummankin kulttuurin taitoja itselleen. Perheen tuki on tärkeää oman monikulttuurisen identiteetin muodostumisessa. Perhe on tärkeä turva sekä emotionaalisesti että käytännön tasolla. Perheestä haetaan turvaa ja tukeen luotetaan. Kaksikulttuurinen perhetausta on hyödyllinen voimavara elämän eri alueilla. Sen katsotaan tarjoavan erilaisia elämäkokemuksia sekä sosiaalista, tiedollista ja henkistä pääomaa. Tutkimukseen osallistuneet nuoret

aikuiset olivat yleitä perhetaustastaan ja halusivat vaalia omia monikulttuurisia juuriaan. He kokivat saaneensa hyvät eväät vuorovaikutukseen eri kulttuureja edustavien ihmisten kanssa. Kaksikielisyyden merkitystä korostettiin, koska se helpottaa toisen kulttuurin ymmärtämistä ja siihen tutustumista. (Järvenpää 2011, 76.)

Mina Iranta (2011) on tutkinut opinnäytetyössään kaksikulttuurisen lapsen identiteetin tukemista vanhempien välisissä ristiriitatilanteissa. Tutkimuksen keskiössä olivat kaksikulttuuriset yksinhuoltajaperheet, joissa vanhempien välillä oli esimerkiksi huoltajuuskiistoja tai lapsikaappausuhasta johtuvia ristiriitoja. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa ristiriitatilanteissa oleville kahden kulttuurin lasten vanhemmille materiaalia, joka olisi avuksi lapsen identiteetin tukemisessa. Tutkimuksen kohteena olivat erityisesti kahden kulttuurin perheiden vanhempien haasteet.

Opinnäytetyössä ilmeni, että myönteisen kaksikulttuurisen identiteetin rakentamiseen pitäisi kiinnittää huomiota jo lapsuudessa ja kouluikässä, jotta lapsi voisi välttyä sisäisiltä ristiriidoilta. Jos kaksikulttuurinen lapsi jää ilman tarvitsemaansa tukea, voi vaikeus määritellä identiteettiään, syrjintäkokemukset ja toisen vanhemman tuen puute johtaa stressiperäisiin sairauksiin. Vanhemmat saattavat pitää lapsiaan täysin suomalaisina, mutta lapsilla on kuitenkin erityistarpeita, kuten kaksikielisuus ja hyvän itsetunnon kehittyminen. Toisen vanhemman äidinkielen osaamista pidetään avaimena erilaisen kulttuurin ymmärtämiseen. Kaksikulttuurisen lapsen kasvattamisessa pidettiin tärkeänä myös erilaisuuteen suhtautumista ja hyvän itsetunnon kehittämistä. (Iranta 2011, 47–50.)

Suurimpina haasteina lapsen kaksikulttuuriseksi kasvattamisessa, pidettiin toisen vanhemman tiedon tai motivaation puutetta siirtää kieli- ja kulttuuriperintöään lapselle. Haastatellut vanhemmat kokivat, että vertaistuki on merkittävä voimavara kaksikulttuurisille perheille. Tutkimusten johtopäätösten pohjalta koottiin opasvihkonen, joka tarjoaa tietoa tavoista tukea lapsen kaksikulttuurisuutta. Opas oli suunnattu kaksikulttuuristen vanhempien lisäksi

esimerkiksi neuvolan, päiväkodin ja lastensuojelun työntekijöille, jolloin he voivat tasapuolisesti tukea lapsen vanhempia. (Irantala 2011, 48.)

Salla Jaakola ja Katja Lindholm (2016) tutkivat opinnäytetyössään toiminnallisten menetelmien käyttöä monikulttuurisuuskasvatukseen varhaiskasvatuksessa. Tarkoituksena oli lisätä suvaitsevaisuutta, erilaisuuden ymmärtämistä ja monikulttuurisuuskasvatuksen tunnetuksi tekemistä. Tavoitteena oli tuottaa materiaalipaketti monikulttuurisuuskasvatuksen tueksi päiväkodin henkilökunnalle ja saada toiminnalliset kortit 3–5-vuotiaiden lasten ryhmiin. Materiaalipaketin nähtiin antavan varhaiskasvatuksen ammattilaisille tietoa ja uusia ideoita monikulttuurisuuskasvatuksen toteutukseen. Materiaalipakettiin tutustuneet päivähoiton työntekijät pitivät monimuotoisuuden arvostamista ja suvaitsevuutta ajankohtaisena ja tärkeänä aiheena. Produktina toteutetut toiminnalliset kortit koettiin selkeiksi ja helppokäyttöisiksi. Materiaalipakettiin tutustuminen vie aikaa, mutta sitä on mahdollista soveltaa omaan työhönsä sopivaksi. (Jaakola & Lindholm 2016, 26, 35.)

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

4.1 Opinnäytetyön ideointi ja suunnittelu

Tämä on kehittämispainotteinen opinnäytetyö, johon on yhdistetty laadullista tutkimusta. Työelämätahoni Familia ry ehdotti opinnäytetyölleni toiminnallista toteutustapaa. Ehdottamani työpajatyöskentely sopi Familia ry:lle, koska kehitettävä toimintatapa voisi olla myöhemmin helposti sovellettavissa erilaisille kohderyhmille sen toiminnassa. Familia ry ehdotti yhteistyökumppaniksi Ebeneser-säätiötä, jonka Aikamatkalla-projektin työryhmällä oli kokemusta lapsen identiteettiä vahvistavista toiminnallisista menetelmistä.

Familia ry toivoi opinnäytetyöni kohderyhmäksi erityisesti kaksikulttuurisia yhden vanhemman perheitä, joilla ei ole yhteyttä toisesta kulttuurista tulevaan vanhempaan. Heillä oli toive saada välineitä kaksikulttuurisen lapsen identiteetin tukemiseen myös silloin, kun lasta yksin kasvattava vanhempi on kantasuomalainen. Huomasin, että kaksikulttuurisuuteen liittyvää tietoa oli saatavilla melko vähän, koska lähes kaikki löytämäni aineisto liittyi monikulttuurisuuteen ja maahanmuuttajiin.

Sovimme yhdessä projektin työnjaosta ja vastuualueista sekä ideoimme työpajojen sisältöä. Ebeneser-säätiöllä oli vastuullaan työpajojen sisällön suunnittelu ja toteutus. Familia ry:n tehtävänä oli kutsun laatiminen, jakaminen ja ilmoittautumisten vastaanotto. Heidän tehtävänään oli myös kertoa ensimmäisessä työpajassa kaksikulttuurisen lapsen identiteetin tukemisen merkityksestä. Oma roolini oli olla mukana ideoinnissa ja tarkkailijana työpajoissa. Tehtäväni oli myös haastatella osallistujia viimeisen työpajan jälkeen, tehdä koonti tuloksista ja jakaa tieto yhteistyökumppanien käyttöön.

Familia ry lähetti tiedotteen kohderyhmälle lokakuun alussa, otti ilmoittautumiset vastaan ja vastasi yhteydenottoihin. Ilmoittautumisaikaa työpajoihin oli lokakuun

loppuun saakka. Ilmoittautuneita perheitä oli enimmillään kuusi. Peruutusten jälkeen määräaikaan mennessä ilmoittautuneita oli enää kaksi, joten ilmoittautumisaikaa päätettiin jatkaa muutamalla päivällä. Ilmoitus työpajoista nostettiin vielä muutamaksi päiväksi Familia ry:n Internet-sivujen etusivulle, jonka jälkeen tuli vielä kaksi ilmoittautumista. Työpajoihin ilmoittautuneita oli lopulta neljä perhettä, joista kolme tuli paikalle.

huhtikuu - kesäkuu 2016 • Yhteistyö ja työpajojen ideointi Familia ry:n kanssa alkaa • Ideapaperin esittely • Yhteistyöpyyntö Ebeneser-säätiölle	elokuu - syyskuu 2016 • Yhteistyö Ebeneser-säätiön kanssa alkaa • Työpajojen raamien tarkennus, sisällön ideointi, aikatauluista ja työnjaosta sopiminen yhteistyökumppanien kanssa • Sopimukset yhteistyökumppanien kanssa • Suunnitelman esittely
lokakuu - joulukuu 2016 • Tutkimuslupa lokakuussa 2016 • Työpajojen sisällön vahvistaminen • Työpajojen kutsut ja ilmoittautuminen • Kolmeen työpajaan osallistuminen • Työpajoihin osallistuneiden haastattelut	tammikuu-helmikuu 2017 • Haastattelujen litterointi ja tulosten analysointi • Tulosten esittely yhteistyökumppaneille

KUVIO 1. Kehittämiprojektin eteneminen

4.2 Työpajojen toteutuksen suunnittelu ja työnjako

Identiteetin tukeminen on pitkä prosessi. Päädyimme järjestämään kolme työpajaa, koska Aikamatkalla-tiimin projektipäällikö Liisa Lauerman mukaan ajatusten herättelyyn tarvitaan useampi tapaamiskerta. Useampi tapaaminen mahdollistaa myös luottamuksellisen ilmapiirin ja kiireettömyyden tunnun luomisen. Useampaan työpajaan sitoutuminen olisi ollut kaikille osapuolille haastavaa. Familia ry:n suunnittelija Tanja del Angel ehdotti, että lapset osallistuisivat työpajoihin vanhempiensa kanssa, jolloin menetelmien tuli soveltua vanhemman ja lapsen yhteiseen työskentelyyn. Arvioimme 4–8-

vuotiaiden lasten sopivan parhaiten tähän työskentelyyn. Del Angelin mukaan tämän ikäisen lapsen identiteetti on vasta kehittymässä, mutta hän osaa jo monia asioita ja he nauttivat yhdessä tekemisestä vanhempansa kanssa. Suoritan opinnoissani lastentarhanopettajan virkakelpoisuutta, joten ikäryhmä oli myös siksi sopiva.

Päädyimme ottamaan työpajoihin mukaan myös 3-vuotiaan lapsen. Luotimme vanhemman kykyyn arvioida, että perheen tilanne ja lapsen yksilölliset ominaisuudet sopivat työpajoihin osallistumiseen. Arvelimme, että sopiva ryhmäkoko olisi 6–8 perhettä. Isompi ryhmä vaatisi useamman ohjaajan ja työpajojen toteutus olisi muutenkin haastavaa. Ensimmäiseen kertaan kutsuttiin vanhemmat ilman lapsia, että vanhemmat voisivat keskittyä omaan identiteetti-työskentelyynsä. Lasten kanssa tehtävästä toiminnasta päätettiin ensimmäisessä työpajassa ohjaajan ehdotusten pohjalta ja vanhempien toiveiden mukaisesti.

Pohdimme yhteistyökumppanieni kanssa mahdollisia riskejä, joiden takia työpajat jäisivät toteuttamatta. Ensimmäinen kerta oli tarkoitettu vain vanhemmille, joten oli mahdollista, etteivät yksinhuoltajat saisi lapsiaan hoitoon ensimmäisen työpajan ajaksi. Harkitsimme mahdollisuutta lastenhoitoon. Luovuimme ajatuksesta, koska neljä tuntia olisi ollut pienelle lapselle pitkä aika olla vieraassa paikassa ja vieraan aikuisen hoidossa. Olisi erityisen tärkeää, että kaikki hankkeeseen osallistuvat vanhemmat olisivat mukana ensimmäisellä kerralla, koska silloin kerrottiin lapsen kaksikulttuurisuuden tukemisen merkityksestä ja työpajojen tavoitteista. Jos he osallistuisivat vain lasten kanssa yhteisiin työpajoihin, menetelmien merkitys ei välttämättä selviäisi. Riskinä oli myös, ettei ilmoittautumisia tulisi tai osallistujat eivät saapuisi paikalle, jolloin työpajat olisivat jääneet pitämättä. Opinnäytetyöni näkökulma olisi siinä tapauksessa muuttunut käsittelemään osallistujien puuttumisen syitä ja pohtimaan tarvittavia muutoksia. Yhteistyökumppanit olisivat myös saattaneet luopua kokonaan vastaavan toiminnan järjestämisestä tulevaisuudessa.

4.3 Työpajojen toteutus

Kolme työpajaa toteutettiin suunnitellun aikataulun mukaisesti marras-joulukuussa 2016. Ebeneser-säätiö organisoii työpajojen käytännönjärjestelyt ja ohjauksen. Familia ry:n asiantuntija johdatteli ensimmäisessä työpajassa vanhemmat aiheeseen kertomalla kaksikulttuurisen identiteetin erityispiirteistä. Olin mukana kaikissa työpajoissa aktiivisena tarkkailijana.

4.3.1 Työpaja 1

Ensimmäiseen työpajaan osallistui kolme kaksikulttuurisen perheen äitiä. Työpajan tarkoituksena oli motivoida ja sitouttaa vanhemmat lapsensa identiteettiä tukevaan työskentelyyn. Vanhemmille kerrottiin työpajojen tavoitteista ja merkityksestä. Heidän kanssaan tehtiin sukutyöskentelyä, jonka tarkoituksena oli oppia ymmärtämään entistä paremmin omien juuriensa merkitystä ja pystyä peilaamaan kokemuksiaan lapseensa. (Lauerma & Rekola 2011.) Familia ry:n osuuden teemana oli kaksikulttuurisen identiteetin muodostuminen ja siihen vaikuttavat tekijät.

Ebeneserin osuuden aluksi pohdimme jokainen omia juuriamme ja niiden vaikutusta elämäämme. Aihetta lähestyttiin identiteettimme kehitykseen vaikuttavien tekijöiden kautta. Myös suomalaisten keskuudessa on asuinalueesta, vanhempien sosiaalisesta asemasta ja uskonnollisesta vakaumuksesta johtuvia kulttuurieroja. Näillä on suuri merkitys identiteettimme ja arvomaailmamme muotoutumiseen. Osallistujia kannustettiin tekemään lapselle muistojen kirja, johon koottaisiin vanhempien lapsuuteen ja kotimaahan liittyviä paikkoja, esineitä tai valokuvia. (Liisa Lauerma, henkilökohtainen tiedonanto 12.11.2016.) Kaikilla osallistujilla ei ollut henkilökohtaista tietoa isän kotimaasta. Kulttuuriin liittyviä asioita voi selvittää Internetistä löytyvillä tiedoilla ja kuvilla maasta, ruoasta, luonnosta, elämistä ja vaatteista. Kulttuuria voi lähestyä myös esimerkiksi leikin, musiikin ja tanssin kautta.

Osallistujat valitsivat käsiteltäviksi aiheiksi lapselle tärkeät henkilöt ja sukumaantiedon. Perinteisen sukupuun sijasta lapselle voi havainnollistaa

hänen elämäänsä vaikuttavia henkilöitä selkeämmin sukuviuhkan avulla, joka on kuin riikinkukon pyrstö. Avoinna ollessaan siinä voi nähdä koko sukunsa, mutta välillä vain osa sukulaisista on näkyvillä. Jos lapsen elämässä on sosiaalinen isä ja suku, viuhka laajenee sisältämään molemmat. Lasten isän kotimaata lähestyttiin esimerkiksi äänien kautta. Kyseiseen maahan liittyvät äänet pohjautuivat omaan kokemukseen, sukulaisten kertomaan tai mielikuviin. Pohdittiin myös isän ja äidin kotimaan yhtäläisyyksiä. Osallistujille ehdotettiin lasten kanssa työskentelyyn erilaisia menetelmiä, joista valittiin aarrelaatikko ja voimaeläin.

4.3.2 Työpaja 2

Kaikki kolme perhettä olivat paikalla lapsen ja vanhemman ensimmäisessä yhteisessä työpajassa. Vanhemmat ja lapset askartelivat yhdessä Aikamatkalla-laatikon, johon on tarkoitus kerätä vähitellen lapselle tärkeitä muistoja, valokuvia ja esineitä. Kutsussa oli osallistujia pyydetty ottamaan työpajaan mahdollisuuksien mukaan valokuvia tai muita kuvia lapsen biologisen isän kotimaasta; esimerkiksi luonnosta, maisemista ja ruoasta. Joillakin osallistujilla oli mukanaan valokuvia ja Internetistä tulostettuja kuvia lapsen isän kotimaasta. Jotkut osallistujista ottivat kuvia itsestään lasten museon saliin tuotujen karttojen äärellä. He tekivät ja kuvasivat myös sommitelmia paikalle tuoduista muovieläimistä. Valitut eläimet olivat yleisiä lapsen isän kotimaassa. Kuvat tulostettiin ja niitä käytettiin aarrelaatikon päällystämiseen.

kuva 1. Afrikan eläimiä

kuva 2. Missä on isän kotimaa?

Vanhemmat päälystivät saamansa laatikon yhdessä lapsensa kanssa myös hänen isänsä kotimaahan liittyvillä kuvilla ja haluamillaan kankailla. Laatikoiden koristamiseen käytettiin myös isän kotimaan lipusta ja Suomen lipusta tulostettuja kuvia, joihin piirrettiin lapsen jalan kuva. Osa lapsista piirsi Aikamatkalla-bussiin matkustajiksi itselleen tärkeitä henkilöitä ja osa perheistä aikoi laittaa kotona bussin ikkunoihin valokuvat.

kuva 3. Aikamatkalla-bussi saa matkustajat

kuva 4. Valmis aarrelaatikko

4.3.3 Työpaja 3

Viimeisessä työpajassa oli sairastumisen vuoksi mukana vain kaksi perhettä. Perheet toivat mukanaan tekstiilejä tai kuvan tekstiilistä, joka liittyy lapsen toisen vanhemman kotimaahan. Tekstiili oli mahdollista kuvata ja tehdä siitä silityskuvaprintti kankaalle. Työpajassa askarrettiin lapsen kanssa oma voimaeläin, joka muistuttaa toisen vanhemman kulttuurisista juurista. Toinen perheistä teki kaksi voimaeläintä, joista toinen oli sorminukke. Toinen perhe teki kolme eläinhahmoa, jotka lapsen kertoman mukaan oli perhe.

kuva 5. Voimaeläinten askartelua

kuva 6. Perhe voimaeläimistä

Haastattelin erikseen molemmat paikalla olevat vanhemmat työpajan aikana. Kokoonnuimme lopuksi yhteiselle välipalalle, jossa vanhemmat kertoivat työpajojen tunnelmista ja niiden herättämistä ajatuksista.

4.4 Työpajojen arviointi

Työpajojen ideointi, suunnittelu ja työnjako sujuivat pääpiirteittäin suunnitelmien mukaisesti. Ilmoittautumisten vastaanottoon, ennakkotietojen kokoamiseen, vahvistusten ja kutsujen lähettämiseen liittyvä työnjako olisi ollut hyvä sopia selkeämmin ennen ilmoittautumisten alkamista. Päädyimme siihen, että Familia ry lähetti vahvistukset, koska heillä oli tarvittavat yhteystiedot. Vahvistuksissa mainittiin myös, että työpajat ovat osa opinnäytetyötä. Oli selkeämpää, että ilmoitus työpajoista ja vahvistus tulivat samalta taholta. Kun työpajojen toteutuminen oli varmistunut, työpajojen ohjaaja lähetti lopullisen kutsun ja ohjelman osallistujille, koska hänellä oli viimeisin tieto työpajojen sisällöstä. Osallistujat tiesivät opinnäytetyöni teosta ja läsnäolostani työpajoissa etukäteen. Heillä oli näin mahdollisuus kysyä lisätietoa opinnäytetyöstä tai perua osallistumisensa, jos he eivät olisi halunneet olla osallisena siinä.

Esittelin itseni sekä opinnäytetyöni tavoitteet ja tarkoituksen ensimmäisen työpajan alussa. Osallistujat saivat myös allekirjoitettavakseen suostumuksen haastatteluihin sekä niiden sisällön ja suorien lainauksien käyttämiseen opinnäytetyössäni. Osallistujille lähetetyssä vahvistuksessa oli ilmoitettu, että toivon saavani kysyä myös lasten näkemyksiä työpajoista. Kaikki osallistujat antoivat suostumuksensa haastatteluun. Tarkoitukseni oli antaa myös lapsen kertoa vanhempansa kanssa askartelemastaan tuotoksesta työpajojen jälkeen. Olisin saanut näin lapsen näkemyksen työpajoihin osallistumisesta suoraan, enkä vain vanhemman kertomana. Koska kaikki vanhemmat eivät antaneet suostumustaan lapsen haastatteluun, päätin luopua siitä kokonaan.

Tarkoitukseni oli tehdä haastattelut viimeisen työpajan jälkeisellä viikolla. Pidin haastattelut kuitenkin viimeisen työpajan loppupuolella, koska osallistujien kiireiden ja lähestyvän joulun vuoksi, haastattelut olisivat siirtyneet usean viikon

päähän. Muutaman viikon jälkeen työpajoihin liittyvät asiat eivät ehkä olisi olleet niin hyvin mielessä. Lapset olivat työpajan aikana innokkaasti mukana toiminnassa ja he saivat myös leikkiä vapaasti lastentarhan museon tiloissa. Juttelin työpajojen aikana myös lasten kanssa heidän tuotoksistaan ja työpajoista. Lapset vastasivat kysymyksiini lyhyesti, koska ympärillä oli paljon muita virikkeitä.

Oma roolini oli olla työpajoissa aktiivisena tarkkailijana. Osallistuin ensimmäisen työpajan omiin suomalaisiin juuriin kohdistuvaan työskentelyyn soveltuvien osien. Vaikka perheeni ei ole kaksikulttuurinen, sain itse osallistumalla paremman käsityksen identiteetti-työskentelyn tarkoituksesta. Osallistumiseni liitti minut kiinteämmin ryhmään, joka vaikutti todennäköisesti ilmapiiriin luottamuksellisuuteen ja avoimuuteen. Toiminnallisissa työpajoissa seurasin perheiden työskentelyä, keskustelin heidän kanssaan, leikin lasten kanssa ja avustin ohjaajaa tarvittaessa käytännön asioissa. Osallistujia oli vain kolme aikuista ja kolme lasta, joten tunnelma työpajoissa oli kiireetön. Tarkkaa työnjakoa työpajojen aikana ei pystynyt etukäteen suunnittelemaan, koska toiminnan etenemiseen vaikuttivat osallistuvien perheiden toivomukset, aktiivisuus ja innostuminen käytettävistä menetelmistä.

Ensimmäiseen työpajaan tuli kolme neljästä ilmoittautuneesta. Kaksi aiemmin ilmoittautunutta olivat peruneet osallistumisensa. Emme tiedä peruutusten ja poissaolon syytä, mutta osallistujat arvelivat lastenhoidon puuttumisen vaikuttaneen tilanteeseen. Kaksi kolmesta osallistujasta kertoi, että heillä oli haasteita saada lastenhoito järjestymään. Vanhemmille tarkoitettu tapaaminen kesti neljä tuntia, joka oli kaikkien osallistujien mielestä liian pitkä. Osallistujien elämäntilanteet, taustat ja kokemukset kaksikulttuurisuudesta olivat hyvin erilaisia. Myös heidän näkemyksensä kaksikulttuurisuuden tukemisen tarpeesta erosivat toisistaan. Osallistujista vain yksi äiti oli lapsensa yksinhuoltaja. Kahdella muulla oli uusi puoliso, joka oli kaksikulttuurisen lapsen sosiaalinen isä. Yhdessä perheessä uusi puoliso oli kotoisin kolmannesta kulttuurista, joka toi perheen tilanteeseen uutta ulottuvuutta.

Ebeneser-säätiön Liisa Lauerman mukaan ensimmäisen työpajan tarkoituksena oli auttaa vanhempia tunnistamaan omien juurien tuntemisen merkitys ja näkemään asioita lapsen näkökulmasta. Vanhempien toivottiin omien lapsuuskokemustensa kautta pystyvän siirtymään aikuisen roolista lapsen maailmaan. Ensimmäisen tapaamisen tavoitteena oli herättää ajatuksia, mitä lapsen eheän identiteetin muodostumisen edistämiseksi voidaan tehdä vähitellen. Familia ry:n Tanja del Angel kuvasi prosessia muistojen kirjaston kokoamiseksi. Hän korosti myös, että on tärkeää tuoda esiin positiivisia asioita lapsen biologisen isän kulttuurista. Osallistujat olisivat voineet saada ensimmäisen kerran sisällöstä enemmän hyötyä, jos heille olisi etukäteen vielä selkeämmin määritelty työskentelyn tarkoitus. Heille olisi voinut lähettää esimerkiksi identiteetin tukemiseen ja kaksikulttuurisuuteen liittyviä lehtiartikkeleita.

Ensimmäisellä toiminnallisella kerralla uusi paikka ja vieraat ihmiset jännittivät joitakin lapsia. Lastentarhan museo oli lapsille paikkana mielenkiintoinen ja innostava, joten heidän oli välillä vaikea keskittyä työpajan toimintaan. Ohjaaja sai kuitenkin sekä aikuiset että lapset innostumaan sovitusta toiminnasta. Kaikki perheet tekivät yhteisesti sovitun aarrelaatikon. Kaikilla ei ollut omia materiaaleja, mutta heitä varten oli tuotu karttoja ja muovieläimiä, joita valokuvaamalla ja tulostamalla he saivat myös käyttöönsä sopivaa materiaalia. Aikuiset innostuivat selvästi laatikon koristelusta ja saivat myös lapsensa ohjaajan tukemana hyvin mukaan siihen. Äidit antoivat myös toisilleen ideoita koristeluun käytettävästä materiaalista.

5 TUTKIMUKSELLISEN OSAN TOTEUTTAMINEN

Tutkimuskysymyksiksi muodostui neljä pääkysymystä:

- Miksi kahden kulttuurin lapsille suunnattuja työpajoja tulisi järjestää?
- Miten työpajoissa käytetyt toiminnalliset menetelmät tukevat vanhempia kaksikulttuurisen lapsen identiteetin tukemisessa?
- Miten työpajoissa käsitellyt asiat vahvistavat vanhempien ymmärrystä lapsen identiteetin tukemisen tarpeellisuudesta?
- Miten vanhempien mielestä työpajoja tulisi kehittää, että ne vastaisivat parhaiten kahden kulttuurin perheiden tarpeita?

5.1 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyöni on tutkimuksellinen kehittämishanke. Sen tavoitteena oli uuden toiminnan tai palvelun kehittäminen projektimuotoisena. (Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä 2010, 35.) Työssäni on piirteitä toimintatutkimuksesta, joka ei ole oikeastaan tutkimusmenetelmä. Se on ennemminkin lähestymistapa, jossa käytetään tutkimusmenetelmiä välineenä toiminnan kehittämiseen. Toimintatutkimuksessa toiminta ja tutkimus yhdistyvät ja tavoitteena on saada tutkimuksesta konkreettista hyötyä. Toimintatutkimuksessa pyritään tarkastelemaan toimintaa reflektiivisesti. Suunniteltu toiminta toteutetaan, jonka aikana sitä havainnoidaan ja sen jälkeen toiminnan toteutumista reflektoidaan. (Heikkinen 2001, 170, 176.)

Opinnäytetyöni on myös osallistavaa kehittämistä, jossa tutkiminen ja kehittäminen nivoutuvat toisiinsa. Opinnäytetyöni on käytäntöä palveleva kehittämishanke, jossa halutaan tuoda esiin sellaisten perheiden näkemyksiä, joita ei ole huomioitu riittävästi yhteiskuntamme palveluissa. Osallistavaan kehittämiseen kuuluu myös se, että eri toimijoilla on yhteinen tavoite, jonka

suuntaisesti he työskentelevät. Osallistavassa kehittämistyössä kehitettävät teemat otetaan mukaan käytännön toimintaan ja kehittäminen toteutuu toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa. (Hyväri & Laine 2012, 48 – 49, 55.)

Kaksikulttuuristen lasten identiteetti-työpajojen kehittäminen oli prosessi, jossa tarvittiin sekä järjestävien tahojen että osallistujien asiantuntijuutta (Hyväri & Laine 2012, 54). Kaksikulttuuriset perheet tuntevat parhaiten elämäntilanteensa haasteet ja omien lastensa erityistarpeet. Siksi olisi ollut perusteltua käyttää heidän asiantuntijuuttaan jo työpajojen suunnitteluvaiheessa. Opinnäytetyöni aikataulu ja yhteistyökumppanien muut työtehtävät eivät antaneet siihen mahdollisuutta. Työpajoihin osallistuneet perheet pystyivät kuitenkin vaikuttamaan työpajojen sisältöön ja toteutustapaan niiden aikana. Osallistujilla oli työpajojen arvionnissa keskeinen rooli, koska seuraavat mahdolliset työpajat suunnitellaan heidän arviointiensa pohjalta.

5.2 Aineiston keruu- ja analyysimenetelmät

Alunperin tarkoitukseni oli käyttää aineistonkeruumenetelmänä havainnointia. Voidakseni käyttää havainnoitejani tutkimusmenetelmänä, minun olisi pitänyt päättää etukäteen 4–6 työpajoissa havainnoitavaa asiaa tutkimusongelmaani liittyen. (Grönfors 2001, 124–125.) Havainnoitavien asioiden päättäminen etukäteen olisi ollut haastavaa, koska työpajojen tapahtumia olisi ollut mahdoton ennakoida. Työpajojen runko ja sisältö olivat pääosin suunniteltu etukäteen, mutta osallistajat, heidän kiinnostuksen kohteensa ja mielialansa olisivat voineet muuttaa suunnitelmia paljonkin. Olisin Ebeneserin ohjaajien ehdotuksen mukaan voinut havainnoida esimerkiksi sitä, miten lapsi lähtee mukaan toimintaan, mitä lapset kysyvät ja mihin he kiinnittävät huomiota. Nämä havainnoinnit eivät kuitenkaan olisi antaneet vastausta tutkimuskysymyksiini, joten päätin luopua havainnoinnista aineiston keruumenetelmänä (Grönfors 2001, 134 – 135).

Osallistumalla työpajoihin tein luonnollisesti havaintoja ilmapiiristä, lasten ja heidän vanhempiansa tavasta osallistua toimintaan sekä eri osapuolien

välisestä vuorovaikutuksesta. Toimin enimmäkseen ulkopuolisena tarkkailijana, koska en kuulunut kohderyhmään. En ollut kuitenkaan täysin passiivnen, vaan osallistuin omiin suomalaisiin juuriin kohdistuvaan työskentelyyn ja keskusteluun silloin kun se sopi tilanteeseen. Tein lyhyitä muistiinpanoja työpajojen aikana, joihin kirjasin lähinnä keskustelunaiheita, kommentteja toiminnasta ja siitä annettua palautetta. Toimintatutkimukselle tyypilliseen tapaan reflektoin tekemiäni havaintoja. Keskustelin niistä myös yhteistyökumppanieni kanssa, joiden havainnoista tein myös muistiinpanoja. Reflektoinnit näkyvät tekemissäni johtopäätöksissä ja pohdinnassa.

Keräsin aineistoa haastattelemalla työpajoihin osallistuneita kaksikulttuuristen lasten vanhempia. En itse kuulu kohderyhmään, joten halusin oman toimintaan osallistumisen ja sen reflektoinnin lisäksi saada kuuluviin työpajoihin osallistuneiden äänen. Päädyin yhteistyökumppanieni kanssa siihen, että haastattelen osallistujia viimeisen työpajan jälkeen erikseen perheittäin. Ebeneserin Lauerman mukaan ryhmähaastattelu ei olisi ollut työpajojen kohderyhmälle otollisin, koska omaan lapseen liittyvistä arkaluonteisista asioista ja henkilökohtaisista näkemyksistään ei mielellään puhuta vieraiden ihmisten kuullen. Saatuani tietää ryhmään osallistuvien perheiden määrän ja heidän ilmoittamansa taustatiedot, varmistuin yksilöhaastattelujen tarkoituksenmukaisuudesta. Haastateltavia oli vain kolme ja heidän elämäntilanteensa olivat niin erilaisia, joten ryhmähaastattelu olisi ollut haastava toteuttaa. Yksilöhaastatteluna toteutettu temahaastattelu sopi hyvin tarkoitukseeni kerätä osallistujien näkemyksiä työpajojen toteutuksesta. Näin sain yksilöidympää tietoa työpajojen jatkokehittämistä varten. (Vilkkä & Airakisnen 2004, 62.)

Tarkoitukseni oli haastatella osallistujia viimeisen työpajan jälkeisellä viikolla, kun työpajojen tapahtumat olivat vielä hyvin mielessä. Suunnitelmani mukaan vanhempi ja lapsi olisivat tulleet yhdessä tapaamiseen, johon he olisivat tuoneet mukanaan työpajoissa tehdyn konkreettisen tuotoksen. Vanhemman haastattelun lisäksi olisin kysynyt myös lapsen tunnelmia ja ajatuksia työstään saadakseni opinnäytetyöhöni myös lapsen näkökulman. Haastattelin kuitenkin osallistujia jo viimeisellä työpajakerralla, koska muuten haastattelut eivät olisi toteutuneet ennen joulua osallistujien aikataulujen vuoksi. Jos olisin tehnyt

haastattelut vasta usean viikon jälkeen, työpajojen tunnelmat ja ajatukset olisivat voineet unohtua tai muuttua. Olin pyytänyt osallistujilta jo ensimmäisellä työpajakerralla kirjallisen suostumuksen haastatteluun, johon kaikki olivat vastanneet myönteisesti. Yksi äideistä oli kuitenkin ilmoittanut, ettei hänen lastaan saa haastatella. Tämä vaikutti päätökseeni jättää lapset pois haastatteluista. Muutenkin lasten saaminen mukaan haastatteluihin työpajan aikana ei ollut luontevaa, koska lasten mielenkiinto oli työpajan ohjelmassa ja lastentarhan museon leikkimään innostavassa ympäristössä.

Olin läsnä kaikissa työpajoissa, joten olin osallistujille tuttu. Tämä vaikutti varmasti keskustelun luottamukselliseen ja avoimeen ilmapiiriin. Osallistujat kertoivat mielellään kokemuksistaan työpajoista ja niihin osallistumisen tarpeestaan. Tutkimuksen mukaan haastattelupaikka voi vaikuttaa merkittävästi haastattelun onnistumiseen. Ympäristön on oltava riittävän rauhallinen ja virikkeetön, että haastateltava voi keskittyä keskusteluun luottamuksellisesti. (Aaltola & Valli 2001, 27–28.) Lastentarhanmuseossa on useampia huoneita, joten haastatteluympäristö oli riittävän rauhallinen myös keskustelun nauhoitukseen. Tila oli vanhemmille jo tuttu ja he kokivat sen kertomansa mukaan miellyttäväksi. Lapsilla oli mieleistään tekemistä ja heillä oli mahdollista tulla tarvittaessa vanhempansa luo.

Yksi haastateltavista oli poissa viimeisellä kerralla sairauden vuoksi, joten haastateltavia oli vain kaksi. Tarkoitukseni oli haastatella kolmatta äitiä mahdollisimman pian joko puhelinhaastatteluna tai kasvokkain. Sain häneen yhteyden vasta joulun jälkeen. Haastattelu olisi siirtynyt pitkälle tammikuuhun, joten lähetin hänelle lopulta haastattelukysymykset sähköpostilla. Sain vastauksen kysymyksiini muutamassa päivässä. Lähettämäni kysymykset olivat vain haastattelun runko, joten en tehnyt hänelle samoja lisäkysymyksiä kuin kasvotusten haastatelluille.

Toteutin haastattelut puolistrukturoituna teemahaastatteluna. Käytin pohjana haastattelurunkoa, jossa ei ollut valmiita vastausvaihtoehtoja. Teemahaastattelun tarkoituksena on selvittää tutkimuksen aihepiiriin liittyvät kiinnostavat asiat, jotka auttavat kehittämään toimintaa kohderyhmän tarpeisiin

(Eskola ja Vastamäki 2001, 24). Kysyin opinnäytetyöni liitteenä olleet kysymykset kaikilta haastatelluilta. En kysynyt haastattelulomakkeeni kysymyksiä kirjaimellisesti, vaan ne toimivat lähinnä muistini tukena. Haastattelu oli melko avoin ja muistutti tavallista keskustelua etukäteen päättämistäni teemoista huolimatta. Teemat auttoivat minua pysymään aiheessa ja saamaan vastauksia tutkimuskysymyksiini. (Vilkka & Airakisnen 2004, 63.) Haastattelun kysymysten avoimuus ja tilanteen keskustelunomaisuus saivat haastateltavat kertomaan tärkeänä pitämiään asioita, joita en olisi osannut välttämättä kysyä (Siekkinen, Kirsi 2001, 43).

Käytin haastatteluaineiston analyysiin teemoittelua. Haastatteluista kertyi 16 sivua litteroitua materiaalia, jotka tiivstin käsiteltyjen teemojen alle. Tein teemoittelun puolistrukturoidun teemahaastattelurungon mukaisesti, joka pohjautui tutkimuskysymyksiini. Nostin esiin tutkimusongelman kannalta merkitykselliset teemat. Koostin teemoista taulukon, jolloin vastauksia oli helpompi havainnoida ja vertailla toisiinsa.

5.3 Tutkimusprosessin arviointia

Kehittämispainotteisen opinnäytetyöni yhtenä konkreettisena tavoitteena oli toimia uuden toimintatavan pilottiprojektina, jota voisi käyttää pohjana myöhemmin mahdollisesti järjestettäviin työpajoihin. Opinnäytetyössäni kerätyn aineiston määrä on pieni. Työpajoihin osallistujat olivat kuitenkin hyvin heterogeeninen ryhmä. Heidän taustansa ja elämäntilanteensa olivat hyvin erilaisia. Siksi haastatteluissa samoja teemoja käsiteltiin monesta eri näkökulmasta. Aineisto antoi vastauksia tutkimuskysymyksiini, mutta toi myös esiin tulevien työpajojen järjestämisessä huomioitavia seikkoja. Toiminnallisten opinnäytetöiden laadullista aineistoa ei tarvitse välttämättä analysoida (Vilkka & Airakisnen 2004, 64). Päädyin analysoimaan haastatteluaineistoni, koska tuloksia on tarkoitus käyttää uusien työpajojen kehittämiseen.

Tein opinnäytetyötäni ja analysoin tutkimustulokset yksin. Tällöin omat näkökulmani tai ennakkokäsitykseni tiedostamattani vaikuttavat aineistosta

tehtäviin johtopäätöksiin. Esittelin aineiston tulokset yhteistyökumppaneilleni ennen johtopäätösten tekoa. Yhteistyökumppanieni asiantuntemus lapsen identiteettiä tukevasta työskentelystä ja kokemusasiantuntijuus kahden kulttuurin lapsen vanhemmuudesta vaikuttavat heidän tulkintaansa esitellyistä tuloksista. Yhteinen reflektointi ja tulosten arviointi vaikutti varmasti myös tekemieni johtopäätösten taustalla.

Käytin raportin kirjoittamisen ja prosessin arvioimisen tukena hankkeen alusta pitämäni päiväkirjaa, johon kirjasin projektin etenemisen ja reflektoin prosessin kulkua. Muuten olisi ollut haastavaa muistaa miksi olen päätenyt tekemiini ratkaisuihini. Käytin johtopäätösten ja pohdinnan tukena myös muistiinpanojani työpajoissa tekemistäni havainnoista. Olen koonnut arvioinnin tueksi myös tutkimustietoa ja teoriaa.

5.4 Luotettavuus ja eettisyys

Työpajoissa ja haastatteluissa käsiteltiin henkilökohtaisia ja herkkiä aiheita, joita ei yleensä käsitellä ensitapaamisella vieraiden ihmisten kanssa. Tämä edellytti sekä työpajojen ohjaajilta että minulta vaitiolovelvollisuuden lisäksi osallistujien yksilöllistä ja kunnioittavaa kohtaamista. Haastateltavien antamia tietoja käytettiin siten, ettei heidän henkilöllisyyttään voida tunnistaa. Muutin haastatteluista lasten nimet ja vaihdoin biologisen isän kotimaan tilalle maanosan. Oli tärkeää kiinnittää huomiota myös omaan arvomaailmansa ja mahdollisiin ennakkoluuloihin, ettei tiedostamattaan välitä niitä eteenpäin. Työpajoissa tekemäni havainnot ja niiden reflektointi tukivat haastatteluista saamiani tuloksia. Jos niiden välillä olisi ollut ristiriitaa, olisi omat tulkintani saattaneet vaikuttaa johtopäätöksiin, vaikka tarkoitus oli saada kuuluville nimenomaan osallistujien ääni. Uskon vuorovaikutuksessani projektiin osallistuneiden perheiden kanssa välittäneeni arvoihini kuuluvaa ihmisten yhdenvertaisuutta ja kunnioitusta.

Työpajoihin osallistujille kerrottiin selkeästi kehittämishankkeen tarkoituksesta, arvioinnista ja mihin tuloksia käytetään. Heille kerrottiin kirjallisesti

ilmoittautumisen yhteydessä hankkeen olevan osa opinnäytetyötä. Kerroin opinnäytetyöstäni ja sen tavoitteista ensimmäisessä työpajassa. Pyysin osallistujilta kirjallisesti luvan haastatteluihin ja niissä saamieni tietojen käyttöön opinnäytetyössäni sekä heidän puheensa suorien lainausten käyttöön. Kaikki osallistujat suostuivat pyyntöni ja suhtautuivat haastatteluihin myönteisesti.

Sain yhden haastattelun vastaukset sähköpostiini, josta poistin ne tietoturvasyistä heti tallennettuani ne omiin tiedostoihini. Muissa haastatteluissa ei mainita haastateltavien nimiä, joten he eivät olleet tunnistettavissa. Aineiston analysoimisen jälkeen poistin haastattelujen tallennukset tabletiltani. Työpajoihin osallistuneiden naisten entiseen puolisoon saattoi liittyä asioita, joista he eivät välttämättä halunneet puhua. Muotoilin siksi haastattelukysymykset siten, että vanhemmat pystyivät itse päättämään, minkä verran haluavat lastensa isästä ja eroon liittyvistä tapahtumista kertoa.

6 TULOKSET

Analysoidessani aineistoani jaottelin haastatteluissa saamani vastaukset ensin neljän tutkimuskysymyksen mukaan. Tämän jälkeen jaoin tutkimuskysymysten alta löytyvät vastaukset kysymyksistä nousseiden teemojen mukaan. Käsittelen teemoja seuraavaksi tutkimuskysymysten mukaan jaoteltuina.

Sain kaikilta haastatelluilta kirjallisen luvan lainata heidän haastattelussa antamia vastauksia. Olen kuitenkin muuttanut lainauksista lasten nimet ja poistanut esimerkiksi kansallisuutta ja maata koskevia kohtia, joiden perusteella henkilöt voitaisiin tunnistaa.

6.1 Identiteettiä tukevien työpajojen tarpeellisuus

Haastateltavat kertoivat aluksi mistä he olivat kuulleet kaksikulttuurisen lapsen identiteetin tukemiseen suunnatuista työpajoista ja miksi he päättivät osallistua. Vanhemmat kertoivat miten lapsen kokemus työpajoista oli näkynyt tai mitä hän oli kertonut ja millainen kokemus työpajoihin osallistuminen oli ollut heille itselleen. Keskeiseksi teemaksi keskusteluissa nousi kaksikulttuurisille perheille suunnatun identiteettityöskentelyn tarpeellisuus.

Työpajoihin osallistuneet perheet olivat nähneet Familia ry:n ilmoituksen työpajoista suomalais-afrikkalaisten vanhempien Facebook -sivuilla ja Familia ry:n omilla Internet -sivuilla. Yksi vanhemmista oli kuullut työpajoista Pienperheyhdistyksen kautta. Kaikki haastatellut kertoivat pitävänsä keskustelua kaksikulttuurisen lapsen taustasta tärkeänä. Vastauksista nousi selvästi esiin arjen kiire, jonka vuoksi lapsen kaksikulttuuriseen taustaan liittyviä asioita tulee käsiteltyä vain vähän. Kun toiseen vanhempaan tai hänen kotimaahansa liittyviä asioita ottaa joskus puheeksi, lapsi ei välttämättä juuri sillä hetkellä halua keskustella asiasta.

”On ihan hyvä, että me joudutaan ottamaan se aika. Me ei ehdiä valmistatutua tähän mitenkään, mutta pelkästään se että me otetaan se aika, me tullaan tähän ja me keskitytään siihen aiheeseen tässä näin. Se nostaa niitä kysymyksiä, joita me voidaan sitten käsitellä illalla.”

Lähes kaikki pitivät juurien tuntemista tärkeänä ja identiteetin tukemisen merkitystä itsestäänselvänä. Yhden äidin toiveena oli saada työpajoista tukea vanhemmuuteen ja kaksikulttuurisen lapsen identiteetin tukemiseen tilanteessa, jossa toinen perheen lapsista on kaksikulttuurinen ja toinen täysin suomalainen. Perhe kokee olevansa täysin yksikulttuurinen ja kasvattaa lapsia samalla tavalla. Kaksikulttuurisen lapsen ulkonäkö poikkeaa kuitenkin muiden perheenjäsenten ulkonäöstä. Haastateltu nosti esiin myös sen, että heidän asuinalueellaan on vain vähän monimuotoisuutta. Äiti piti hyvänä sitä, että kaksikulttuurinen lapsi näkee työpajoissa muita kaksikulttuurisia perheitä ja hän voi saada äitinä vertaistukea.

Yksi työpajoissa mukana ollut äiti oli osallistunut myös aiemmin kaksikulttuurisille perheille suunnattuun toimintaan. Hän koki etteivät niissä käsitellyt asiat ja saadut vinkit olleet sopineet heidän elämäntilanteeseensa, koska hän on yksinhuoltaja ja lapsen isä asuu toisessa maassa. Hän halusi osallitua nyt järjestettyihin työpajoihin, koska ne oli suunnattu erityisesti kaksikulttuurisen lapsen yksinhuoltajalle.

”Tosi kiva että tällaista tehdään. Mä tulin tosi iloiseksi, kun mä huomasin sen, että kerrankin on jotain meille. Ehdottomasti kannattaa järjestää ja on ainakin mun osalta selkeä tilaus just jollekin tämmöiselle.”

Vanhemmat pitivät työpajoihin osallistumisesta kokonaisuutena hyvänä kokemuksena. Kaksikulttuurisen identiteetin tukemiseen suunnatut työpajat koettiin hyvänä, koska kaikki saatavissa olevat tukitoimet ovat tarpeellisia. Kahdella osallituneella vanhemmalla oli uusi puoliso tukenaan, mutta on myös

paljon vanhempia, joilla ei ole lähiverkostoa. Ryhmästä saatu vertaistuki koettiin voimaannuttavana ja kokemusten vaihtoa hyödyllisenä.

Lapset eivät itse kertoneet kovin paljon kokemuksistaan. He olivat kuitenkin vanhempiensa kertoman mukaan innostuneita työpajoissa tehdyistä tuotoksista, muista lapsista sekä lastentarhan museon tiloista ja leluista. Kaksi vanhemmista kertoi lastensa jännittäneen ensimmäistä työpajakertaa. Yksi äideistä kertoi, että hänen lapsensa tarvitsee yleensä muutaman kerran tottuakseen uusiin ihmisiin ja paikkoihin, jonka jälkeen lapsen käytös on tavanomaista. Yksi lapsista oli osallistunut aiemminkin erilaisiin kahden kulttuurin perheille suunnattuihin tapahtumiin, joten hänelle tilanne ei ollut niin jännittävä. Tämä lapsi tuli toiseen työpajaan kuitenkin vieläkin innostuneemmin, koska paikka oli jo tuttu ja hän tiesi mitä siellä tehdään. Kaikki vanhemmat kertoivat, että työpajat herättivät lapsessa hyvää pohdintaa ja saivat lapsen keskustelemaan biologisen isän kotimaasta heidän omasta aloitteestaan.

Ryhmä koettiin tarkasta kohderyhmän määrittelystä huolimatta hyvin heterogeeniseksi. Osallistujien taustat ja elämäntilanteet olivat erilaisia. Kahdella vanhemmalla oli uusi puoliso ja lapsella sosiaalinen isä, joka asui perheessä. Yhden lapsen perheessä äidin uusi puoliso oli kotoisin kolmannesta kulttuurista, joten lapsen elämään vaikutti biologisten vanhempien lisäksi sosiaalisen isän kulttuuri. Osalle kaksikulttuurisen identiteetin tukeminen oli itsestään selvää. Yksi vanhemmista piti lastaan täysin suomalaisena erilaisesta ulkonäöstä huolimatta.

6.2 Työpajojen hyödyllisyys

Vanhemmat saivat työpajoista käytännön ideoita ja miettimisen aihetta. Yksi äideistä sanoi tiedostavansa, että identiteetin tukemiseen liittyvät asiat ovat prosesseja ja asioihin ei ole oikeita vastauksia. Työpajat saivat myös lapset pohtimaan ja kysymään asioita, joita ei ole aiemmin käsitelty. Työpajojen herättämistä ajatuksista oli puhuttu äidin kanssa työpajojen jälkeen. Yksi

äideistä piti erittäin tärkeänä sitä, että lapsi on tietoinen siitä, että biologiseen isään liittyvistä asioista saa puhua.

”Mutta ehkä kuitenkin se tärkein on, että tuo tietoon sen, että näistä asioista saa puhua, että ei tarvitse pantata. Ettei sitten olisi sitä, kun joissakin perheissä on, ettei saa puhua ollenkaan ja sit tulee se kireä ilmapiiri siitä.”

Yksi vanhemmista piti työpajoihin osallistumisen etuna sitä, että sai tukea siihen, että lapsen toisen kulttuurin tukeminen ja vahvistaminen on hyväksyttävää ja tarpeellista myös ilman toisen vanhemman apua.

”Ihan hyvä kokemus. Tuki siinä että on ok tukea ja vahvistaa sitä toista kulttuuria myös ilman toisen vanhemman apua. Välillä on tuttavilta vähän tullut kommenttia, että miksi näen niin paljon vaivaa, että [Oscar] oppisi espanjaa ja muistaisi olevansa puoliksi [etelä-amerikkalainen], jollei isä vaivaudu”

Työpajoissa tehtyjä konkreettisia tuotoksia pidettiin erityisen hyödyllisinä. Niiden avulla kaksikulttuurisuuteen liittyvät asiat pysyvät paremmin mielessä ja ne ovat lapselle tärkeitä.

”Työpajassa tehdystä aarrelaatikosta, ”papaboksista,” tuli hitti. Lapsi säilyttää sitä oman sänkynsä alla, ja aina välillä kaivaa sen esille, katselee ja tutkii sitä itsenäisesti.”

6.3 Ymmärrys kaksikulttuurisen Identiteetin tukemisen tarpeesta

Haastateltavilta kysyttiin onko työpajojen aikana heidän ymmärryksensä kasvanut siitä, miksi omien juurien tunteminen on lapselle tärkeää. Osallistujien erilaisten taustojen vuoksi, myös kaikki vastaukset olivat erilaisia. Yksi vanhemmista koki, että työpajat ovat omaan kokemukseen peilaamisen kautta avanneet sitä, miksi lapselle on tärkeää tietää asioita toisen vanhemman

kulttuurista. Myös äidin oma elämäntilanne ja kokemus läheisen vakavasta sairastumisesta ovat saaneet ajattelemaan, että asioista täytyy keskustella silloin kun siihen on vielä mahdollisuus. Yhden äidin mukaan oman lapsen kaksikulttuurisuuden tukemiseen vaikuttaa hänen oma kokemuksensa ulkomailla asumisesta. Hän pystyy kokemuksensa kautta tunnistamaan toiseuden, joka tulee vieraassa kulttuurissa asuessa. Hän pitää lapsen kaksikulttuurisuuden tukemista niin itsestäänselvänä asiana, ettei osaa edes kuvitella, ettei sitä pitäisi tukea.

”Jos miettii oman lapsen kaksikulttuurisuuden tukemista, niin se tulee tosi paljon sitä kautta, että mä oon asunut ulkomailla. Tosi paljon, melkein koko aikuisikäni. Semmoisen tietynlaisen toiseuden kokemuksen kautta, mikä tulee siitä että itse asuu vieraassa kulttuurissa. Musta tuntuu, että mä pystyn sitä kautta paljon jäsentämään asioita.”

Kolmas äiti ei kokenut ymmärryksensä juuriensa tuntemisesta kasvaneen, mutta sai työpajoissa vahvistusta juurien tuntemisen tärkeydelle. Hän on aina pitänyt juurien tuntemista ja kannattelua tärkeänä asiana. Äiti on yrittänyt kannustaa siihen myös lapsen biologista isää, jota lapsi tapaa satunnaisesti.

6.4 Työpajoissa käytettyjen menetelmien hyödyllisyys

Vanhemmilta kysyttiin olivatko työpajoissa käytetyt menetelmät hyödyllisiä heidän perheelleen. Kaikkien vastaajien mielestä käytetyt toiminnalliset menetelmät sopivat hyvin pienten lasten identiteetin tukemiseen. He kokivat myös saaneensa konkreettisia välineitä kaksikulttuurisuuden tukemiseen. Käytetyt menetelmät olivat lapsista kiinnostavia ja innostavia. Vanhempia pyydettiin tekemään lapsen kanssa sukupuu ennen ensimmäistä toiminnallista työpajaa. Erään äidin mukaan varsinkin riikinkukon muotoon tehty sukupuu auttoi lasta hahmottamaan, että hänen elämänsä vaikuttaa myös ihmisiä, jotka eivät aina ole näkyvillä. Sukupuun kokoaminen äidin kanssa valmisteli lasta tuleviin työpajoihin.

Työpajoissa saatiin myös käytännön ideoita, jotka oli mahdollista toteuttaa myöhemmin. Yksi äideistä aikoi tehdä valokuvakirjan, johon laittaa kuvia lapsen isän kotimaasta ja kirjoittaa niihin liittyvän tarinan. Matkustajien piirtämistä Aikamatkalla-bussiin, pidettiin myös hyödyllisenä. Läheisten ja tärkeiden ihmisten piirtäminen bussiin lapsen haluamaan järjestykseen, sai hänet miettimään elämäänsä vaikuttavia tärkeitä ihmisiä.

Kaikilla perheillä ei ollut yhteyttä lapsen biologiseen isään tai hänen sukuunsa, eikä tarkkaa tietoa heidän asuinympäristöstään. Siksi pidettiin hyvänä, että työpajassa oli seinillä kartat, joiden äärelle pääsi valokuvaamaan. Kartat havainnollistivat sitä, mistä lapsen biologiset vanhemmat ja nykyisen perheen jäsenet ovat kotoisin. Kaikki osallistujat pitivät aarrelaatikon tekemistä lapsen kanssa hyödyllisenä ja innostavana. Laatikon tekeminen sai äidit etsimään kuvia lapsen isästä ja hänen kotimaastaan. Kuvia ei välttämättä muuten haluta pitää esillä, mutta laatikossa ne ovat helposti lapsen saatavilla. Laatikossa säilytettiin myös isän kotimaahan liittyviä esineitä ja koruja. Yhdessä perheessä työpajassa tehty laatikko toimi konkreettisena keskustelun avaajana isän kotimaasta. Yhdelle lapsista laatikosta oli tullut todella tärkeä. Hän säilyttää sitä sänkynsä alla, ottaa sen halutessaan esiin ja tutkii sitä itsenäisesti.

Viimeisessä työpajassa tehtiin voimaeläimiä, joiden tekemiseen molemmat paikalla olleet lapset osallistuivat innokkaasti. Vanhempia pyydettiin mahdollisuuksien mukaan tuomaan eläinhahmoja varten kankaita tai muuta materiaalia lapsen isän kotimaasta. Materiaalien etsiminen herätti myös luontevasti muistelemaan isän kotimaata ja millaista siellä on.

”Kun etsittiin noita vaatteita ja kankaita tänne näin, ruvettiin muutenkin puhumaan siitä, et mitä siellä [lapsen isän kotimaassa] ollaan tehty ja tehdään.”

Yksi äideistä sai idean, että lapsi voisi työpajassa valmistetuilla eläinhahmoilla tehdä isälleen esityksiä Skypen välityksellä. 4-vuotias lapsi ei jaksa jutella pitkiä aikoja puhelimesta tai Skypessä isänsä kanssa, mutta leikin kautta häntä voisi

motivoida kommunikoimaan enemmän isänsä äidinkielellä. Kieli on alkanut unohtua ja lasta ei aina huvita puhua sitä.

” Välillä huvittaa puhua ja välillä ei, se on nykyään aika vaikeeta. Pitäis saada ylläpidettyä sitä kieltä. Niin katotaan nyt auttaako tää. Mä ajattelin, et jos meillä on nyt pari näitä hahmoja, niin sekin voi luoda jonkinnäköistä dialogia.”

6.5 Työpajoissa käsiteltyjen teemojen hyödyllisyys

Kaksikulttuuristen lasten vanhemmille tarkoitettu työpajassa Familia ry kertoi kaksikulttuurisen lapsen identiteetin tukemisesta ja sen merkityksestä lapselle. Ebeneser-säätiön ohjauksessa osallistujat pääsivät pohtimaan omia juuriaan ja niiden merkitystä. Lisäksi esiteltiin Aikamatkalla-materiaaliin pohjautuvia teemoja, jotka sopivat myös kaksikulttuurisen lapsen identiteetin tukemiseen. Työpajaan osallistuvat vanhemmat saivat valita heitä eniten puhuttelevat teemat. Ensimmäisen työpajan teemoiksi valittiin tärkeät henkilöt ja sukumaantieto. Haastattelussa vanhemmilta kysyttiin, miten hyödyllisinä he pitivät työpajoissa käytettyjä teemoja.

Yksi vanhemmista kertoi, että teemojen valitseminen ja niiden käsittely oli haastavaa, koska heillä ei ole juuri mitään tietoa lapsen isän kotimaasta. Hän piti sukuviuhkan tekemistä kotona yhdessä lapsen kanssa hyödyllisenä, koska se havainnollisti lapselle hänelle tärkeitä henkilöitä ja heidän näkyvyyttä lapsen elämässä. Sukuviuhkan tekeminen valmisteli myös lasta biologisen isän kotimaahan liittyvien asioiden käsittelyyn toiminnallisissa työpajoissa. Äiti piti tärkeänä löytää edes ne pienet asiat, mitä lapsen biologisen isän kotimaasta ja suvusta tiedetään. Kyseinen äiti jäi kaipaamaan enemmän teoretietoa siitä, miksi lapsen tulee tietää isänsä kulttuuritaustasta ja miksi sitä pitää tuoda esiin. Lapsi kasvaa suomalaisessa kulttuurissa ja perheessä, jossa on vain yksi kulttuuri, koska biologiseen isään ei ole tällä hetkellä mitään yhteyttä. Perheessä on kaksi lasta, joilla on eri tausta, mutta heitä kasvatetaan samalla tavalla. Hän toivoi, että teemat olisi kohdennettu erikulttuurisuuteen. Nyt

toteutetun työpajan ajatus lähti vanhemmasta itsestään ja suomalaisesta kulttuurista. Hänen mielestään vanhempien työpajassa olisi hyvä käsitellä toiskulttuurisuutta tai juurettomuutta.

”Kyllähän se on tärkeää osata sen oman kokemuksen kautta peilata, miksi lapselle on tärkeää tietää asioita ja kyllähän tää on nyt sitä avannut.”

Yksi vanhemmista ei nähnyt omien juurien tutkimisen hyödyttävän heidän perheensä tilannetta. Hän on tutustunut aiemmin omiin juuriinsa ja ymmärtää niiden tuntemisen merkityksen. Hän ymmärsi kuitenkin, että perheiden tilanteet voivat olla hyvin erilaisia ja omien juurien tunteminen ei ole kaikille itsestäänselvää. Siksi hän toivoi, että ensimmäinen työpaja olisi ollut erillinen osio ja vapaaehtoinen. Hän olisi pitänyt hyödyllisenä perehtymistä syvemmin kaksikulttuurisuuden merkitykseen lapselle eri näkökulmista.

Yksi äideistä toivoi ideoita ja pohdintoja kaksikulttuurisuuden tukemiseen eri elämäntilanteissa ja miten paljon lapsen toista kulttuuria on hyvä tuoda esiin. Hän toi esiin myös näkemyksensä perheiden erilaisuudesta, jolloin omaa arkeaan ja tilannettaan helpottavat ideat pitää löytää itse. Kolmas vanhemmista piti työpajojen teemoja hyvinä ja tilanteeseen sopivina. Hän on aina pitänyt omien juuriensa tuntemista tärkeänä. Hän tunsu saaneensa työpajassa tukea sille, että lapsen kaksikulttuurisuutta on hyvä vahvistaa. Äidin mielestä aiheita oli kuitenkin liikaa yhdelle kertaa.

6.6 Työpajojen kehittäminen

Vanhemmat olivat yksimielisiä lapsen kaksikulttuurisuutta tukevien työpajojen tarpeellisuudesta. Heitä pyydettiin kertomaan ajatuksiaan siitä, miten työpajat voisivat entistä paremmin palvella kaksikulttuurisia perheitä. Osallistujat toivat esiin myös näkemyksiään muista kohderyhmistä toiminnallisille identiteetti-työpajoille. Pidettiin tarpeellisena järjestää ainakin yksi tapaaminen ilman lapsia. Silloin on mahdollisuus keskittyä käsittelemään kaksikulttuurisuuteen

liittyviä aiheita syvemmin. Toivottiin, että ensimmäinen kerta olisi lyhyempi tai ehkä jaettu kahteen osaan. Toiveena oli myös tiivis tietopaketti sekä mahdollisuus keskusteluun ja kokemusten jakamiseen. Ehdotettiin, että ensimmäinen osio ja toiminnalliset työpajat lasten kanssa voisivat olla erillisiä, eikä niihin osallistuminen edellyttäisi ensimmäisen osion käymistä.

” Se missä on pelkästään aikuiset, voisi olla ihan erillinen työpajansa. Niin että laajentais aika paljon sitä teoreettista sisältöä ja sitten ois ihan erikseen työpajat lasten kanssa.”

Työpajojen määrää pidettiin hyvänä, mutta yhden vanhemman mielestä olisi hyödyllistä, että lasten ja vanhempien yhteisiä työpajoja olisi useampia. Jotkut lapset jännittävät uudessa paikassa ja he vaativat muutaman kohtaamiskerran kunnes käyttäytyvät tavalliseen tapansa. Työpajakerta voisi olla lyhyempikin, koska osa lapsista on pieniä. 1,5 tuntia voisi olla sopiva aika, jolloin lapset jaksaisivat keskittyä paremmin. Ehdotettiin myös leiriviikonloppua, jolloin työpajat olisivat tiiviisti yhden viikonlopun aikana. Kaikki vanhemmat ehdottivat, että ensimmäisen kokoontumiskerran sisältöä voisi tiivistää ja muokata. Kaksi vanhemmista toivoi enemmän aiheita tiiviimpänä pakettina. Käsiteltävät aiheet voisivat olla muutakin kuin omien juurien pohdintaa. Ehdotettiin teemoiksi toiskulttuurisuutta ja juurettomuutta. Toivottiin myös teoriatietoa siitä, miksi lapsen tulee tietää isänsä kulttuuritaustasta ja miksi sitä pitää tuoda esiin. Kaivattiin myös pohdintoja siitä, miten paljon lapsen toista kulttuuria pitää tuoda esille ja mitkä tavat käsitellä aihetta voisivat toimia.

Toiminnallisten työpajojen sisältöä pidettiin yleisesti hyvänä. 3-vuotiaan lapsen äidin mielestä työpajoissa oli hieman liikaa tehtävää. Lapsen oli vaikea keskittyä useampaan asiaan samalla kerralla. Toiminnallisille työpajoille toivottiin jatkoa. Pidettiin hyödyllisenä tavata esimerkiksi muutaman kerran vuodessa muistelemaan työpajoissa tehtyjä asioita ja herättelemään ajatuksia eri näkökulmista. Keskustelimme lastenhoidon tarpeellisuudesta vanhempien työpajan yhteydessä. Yksi vastaajista ei nähnyt lastenhoitoa tarpeellisena, koska heidän perheessään on kaksi aikuista ja sukulaiset auttavat tarvittaessa. Muut osallistujat olivat sitä mieltä, että lastenhoidon järjestäminen

ensimmäisellä kerralla voisi helpottaa osallistumista. Lastenhoidon järjestämisessä oli haasteita, joten se olisi voinut olla kynnyskysymys. Kahdeksasta alunperin ilmoittautuneesta perheestä vain kolme osallistui työpajoihin. Vanhemmat arvelivat, että peruutukset saattoivat johtua lastenhoidon puuttumisesta ensimmäiselle kerralla, jota pidettiin muihin työpajoihin osallistumisen ehtona.

4– 8-vuotiaita lapsia pidettiin sopivan ikäisenä toiminallisiin työpajoihin. Todettiin myös, että lapset ovat hyvin yksilöllisiä ja elämäntilanteet erilaisia. Mukana olleelle 3-vuotiaalle lapselle työpajojen katsottiin sopivan, koska hän tapaa biologista isäänsä ja hänen kotimaahan liittyvät asiat eivät ole niin etäisiä. Yksi äideistä toivoi ryhmää, joka olisi suunnattu kahden vanhemman perheelle, joista toinen ei ole kaksikulttuurisen lapsen biologinen vanhempi. Myös sosiaalisen vanhemman olisi hyvä päästä kuulemaan, miksi on tärkeää pitää esillä lapsen biologisen vanhemman taustaa.

”Jos koko perhe voisi osallistua työpajoihin, siitä tulisi perheen yhteinen asia. Nyt se jää lapsen ja äidin yhteiseksi asiaksi, jolloin sosiaaliselle isälle vain esitellään mitä työpajoissa on tehty, jolloin hänen ymmärryksensä asioista jää hataraksi.”

Toiminnallisten työpajojen nähtiin sopivan myös muille kuin kahden kulttuurin perheille. Omiin juuriin tutustuminen ja pohtiminen yhdessä vanhemman kanssa voisi olla hyödyllistä myös muille kohderyhmille.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyössäni tuli ilmi suomalaisten vanhempien selkeä tarve löytää keinoja lapsensa kaksikulttuurisen identiteetin tukemiseen. Kehittämiprojektiin osallistuneiden perheiden erilaisista taustoista ja näkemyksistä huolimatta, kaikkien vanhempien tavoitteena oli tukea lapsen eheän identiteetin kasvua. Vanhemmat toivat työpajojen aikana esiin huolensa mahdollisista vaikeuksista lapsensa identiteetin kehityksessä, jos biologisen isän kulttuuri jätetään huomioimatta. Aiempien tutkimusten (Phinney & Vedder 2006, Liebkind 1997) mukaan lapsi voi välttyä parhaiten sisäisiltä ristiriidoilta, jos hänen kaksikulttuurinen identiteettinsä kehittyy ennen murrosikää. Identiteetin kehittyminen voi olla nuoruudessa haastavaa, jos toisen kulttuurin tuntemus on vähäinen tai siitä saadut tiedot ovat negatiivisia. (Paavola & Talib, 62.) Myös kehittämissuunnitelmaan osallistuneiden vanhempien mukaan lapsen tulisi saada tutustua kaksikulttuurisiin juurinsa jo pienenä lapsena. Suomessa asuvan ja suomalaisen vanhemman kasvattaman lapsen suomalainen identiteetti kehittyy luonnollisesti vahvemmaksi. Lähivanhemman on siksi nähtävä hieman vaivaa, voidakseen antaa lapselleen tietoa ja kokemuksia myös toisesta kulttuurista.

Työpajoista saatujen hyvien kokemusten ja arkeen otettavien konkreettisten tuotosten myötä, kaksikulttuurisuudesta voi tulla lapselle myönteinen ja merkityksellinen osa hänen identiteettiään. Opinnäytetyöni tulokset vahvistavat näin Järvenpään (2011) Pro Gradu -tutkimuksessa esiin tullutta näkemystä kaksikulttuurisen lapsen identiteetin tukemisen merkityksestä. Tutkimuksen mukaan lapsen kaksikulttuurinen identiteetti vahvistuu hänen saadessaan siihen aineksia molemmista kulttuureista. Tietoa kummankin vanhemman juurista tarvitaan, vaikka yhteyksiä ulkomaalaistaustaisen vanhemman synnyinmaahan ei olisikaan. Molempien kulttuurien tuntemus lisää lapsen turvallisuuden tunnetta ja edistää identiteetin kehitystä. Lapsi tarvitsee identiteettinsä vahvistamiseen perheensä tukea. Tutkimusten mukaan kasvamista kahteen kulttuuriin helpottaa, jos lasta kasvattava vanhempi tuo

esiin myönteisiä asioita molemmista kulttuureista. Kaikki kielet, kulttuurit ja uskonnot tulisi nähdä yhtä arvokkaina. (Halme & Vataja 2011, 11.) Kieltämällä lapselta toisen kulttuurin, hän joutuu kieltämään myös osan itsestään (Oksi-Walter ym. 2009, 137). Myös kehittämisprojektin tulokset toivat selvästi esiin perheen tuen merkityksen. Työpajoihin osallistuminen kertoo lapselle myös vanhemman asenteista ja kunnioituksesta lapsen toista kulttuuria kohtaan. Vaikka ero lapsen biologiseen isään olisi ollut vaikea, halutaan lapsen toisesta kulttuurista löytää myönteisiä asioita, koska se nähdään lapsen etuna.

Hakiessani tietoa opinnäytetyöni teoreettisiin lähtökohtiin, kävi ilmi ettei kaksikulttuuristen perheiden tarpeisiin räätälöityjä palveluja ja tukimuotoja ole riittävästi (Oksi-Walter, Roos, Viertola-Cavallari 2009, 137). Opinnäytetyöni tulokset vahvistivat käsitystäni tuen tarpeesta. Osallistuminen työpajoihin, kertoo mielestäni vanhempien tiedostavan kaksikulttuurisen identiteetin tukemisen tarpeen. Myös haastatteluissa perusteltiin työpajoihin osallistumista sillä, että tarjolla on vain vähän tukitoimia kaksikulttuurisille perheille ja varsinkin yksinhuoltajille. Lapsen omien juurien tuntemisen tarvetta pidettiin toisaalta itsestäänselvänä, mutta kaivattiin myös vahvistusta siihen, että lapsen kaksikulttuurisuutta tulisi tukea myös ilman ulkomaalaistaustaiselta vanhemmalta saatavaa tukea. Tuen tärkeys toisaalta tiedostetaan, mutta lapsiperheen arki koetaan niin kiireiseksi, ettei kaksikulttuurisuuteen liittyvien asioiden äärelle tule pysähtyttyä.

Kaksikulttuurisen identiteetin tukemiseen keskittyvät työpajat antoivat mahdollisuuden pohtia lapsen juurien merkitystä lasten ikätasolle sopivalla ja lasta osallistavalla tavalla. Toiminnallinen lähestymistapa auttoi lasta käsittelemään vaikealtakin tuntuvia asioita, koska itse suunnitellut ja toteutetut konkreettiset tuotokset herättivät lapsessa myönteisiä tunteita. Yhteinen työskentely ja materiaalien etsiminen työpajaa varten herättivät kaksikulttuurisuuteen liittyvää pohdintaa sekä vanhemmassa että lapsessa.

Kaksikulttuurisuuden tukemiseen käytettäviä menetelmiä ei voi selkeästi määrittellä tai rajata. Työpajoihin osallistuneiden perheiden erilaiset taustat ja elämäntilanteet osoittivat kaksikulttuuristen perheiden heterogeenisuuden.

Lapset sekä heidän vanhempansa ovat aina myös yksilöitä, joiden tarpeita ja toiveita ei voi ennakoita. Kaikki työpajoihin osallistuneet vanhemmat, eivät kokeneet omiin suomalaisiin juuriin kohdistuvaa identiteettityöskentelyä parhaaksi lähestymistavaksi lapsen kaksikulttuurisen identiteetin tukemiseen. Vahva kulttuurinen identiteetti ja oman suomalaisuuden tunnistaminen ovat kuitenkin hyvä lähtökohta muiden kulttuurien kohtaamiseen (Halme & Vataja 2011, 99). Omiin juuriin kohdistuva mielikuvatyöskentely ja lapsuudesta tärkeiden asioiden muistelu auttaa näkemään perheen tilanteen lapsen silmin. Omien lapsuuskokemusten kautta on myös helpompi siirtyä aikuisen roolista lapsen maailmaan (Liisa Lauerma, henkilökohtainen tiedonanto 2.2.2017).

Konkreettisten kulttuuriin liittyvien asioiden kautta on helpompi käsitellä toisen vanhemman taustaa, vaikka hän ei olisi läsnä perheen arjessa. Työpajoissa vanhemman kanssa yhteistyössä valmistettujen konkreettisten tuotosten on hyvä olla sellaisia, jotka on helppo ottaa esiin arjen keskellä. Niiden tulisi olla lapsen toiveiden mukaisia, jotta lapsi voi kokea ne itselleen tärkeäksi. Tuotosten on hyvä olla vähitellen rakentuvia tai helposti muokattavia, jolloin ne muuttuvat ja kehittyvät lapsen mukana. Työpajassa tehtävät tuotokset voivat olla myös toiminnan välineitä, joiden avulla voidaan esimerkiksi vahvistaa kaksikielisyyttä. Käytettäessä toiminnallisia menetelmiä lasten identiteetin tukemiseen, pitää toiminnan olla riittävän pitkäkestoista ja toistuvaa.

Kaksikulttuuriset lapset tarvitsevat kokemuksia myös muista monikulttuurisista perheistä. Vaikka monikulttuurisuus on Suomessa kasvanut viime vuosina huomattavasti, on maassamme vielä alueita, joissa se on vähäistä. Tutkimusten mukaan eheän identiteetin kehittyminen edellyttää, että lapsi kokee kuuluvansa ryhmään. Sen avulla hän hahmottaa itsensä suhteessa toisiin ja osana yhteiskuntaa. Ryhmän jäsenyys määrittää lapsen sosiaalista identiteettiä, joka vaikuttaa hänen itsetuntoonsa. (Paavola & Talib 2010, 61–62.) Kaksikulttuurisen perheen vanhemman on helppo ymmärtää toisen kaksikulttuurisen perheen haasteita ja ilonaiheita. Vaikka perheiden elämäntilanteet ovat erilaisia, on heillä jaettavanaan paljon samankaltaisia kokemuksia ja yhteistä pohdittavaa. Haastatteluista saamieni tulosten mukaan

vertaistuki koetaan tärkeäksi voimavaraksi ja sitä pidettiin yhtenä kaksikulttuuristen työpajojen merkittävimmistä hyödyistä.

Kehittämiprojektin aikana selvisi, että kaksikulttuurisen lapsen yksinhuoltajaksi itsensä määrittelevä vanhempi, voi elää uudessa parisuhteessa. Tällöin kaksikulttuurisen lapsen identiteetin kehitykseen vaikuttaa perimän sekä äidin arvojen ja asenteiden lisäksi myös uusperhe. Jos kaksikulttuurisen lapsen uusperheen muut jäsenet ovat perimältään kokonaan suomalaisia, lapsen kaksikulttuurisuus voi jäädä helposti huomioimatta. Uusperheessä lasta kasvattaa myös sosiaalinen vanhempi ja lapsella voi olla myös sisarusia, joilla on eri kulttuuritausta. Sosiaalinen vanhempi on mukana lapsen arjessa ja huolehtii myös hänen käytännön asioistaan. Hän tarvitsee myös tietoa ja opastusta, miksi lapsen ulkomaalaisen vanhemman taustaa tulee pitää esillä. Lapsen identiteetin tasapainoinen kehittyminen edellyttää myös sosiaalisen vanhemman myönteistä asennetta lapsen kaksikulttuurisuuteen. Sosiaalinen vanhempi voi olla myös lähtöisin kolmannesta kulttuurista, joka vaikuttaa myös koko perheeseen. Kaksikulttuurisen lapsen identiteetin tukemisen tulisi olla siis koko perheen yhteinen asia, jonka voi tarvittaessa ottaa esiin myös sosiaalisen vanhemman tai sisarusten kanssa. Avoimuus on kaksikulttuurisessa uusperheessä erityisen tärkeää, koska muuten lapsi voi ajatella, että hänen taustassaan on jotain hävettävää tai salattavaa. Lapsen tukemisen lähtökohtana on toimiva vuorovaikutus (Vilen ym 2011, 462).

Tasapainoiseen lapsen kehitykseen kuuluu, että lapsi voi kokea tulevansa hyväksytyksi juuri sellaisena kuin on. Kehittämiprojektiin osallistuneet lapset eivät olleet vielä kokeneet rasismia tai muunlaista syrjintää. Järvenpään Pro gradu -tutkimuksen mukaan kaksikulttuuriset lapset joutuvat kohtaamaan melko usein kiusaamista ja syrjintää (Järvenpää 2011, 67). Myös Vuoren (2010) tutkimuksen perusteella kaksikulttuurisen lapsen joutumista rasismin kohteeksi, pidettiin yhtenä perheiden kohtaamista haasteista. Lapsi voi selvitä häneen kohdistuvista negatiivisista tunteista ja toiminnasta, jos hänen itsetuntonsa on riittävän vahva. Vanhempien tärkeä tehtävä on tukea lapsen myönteistä minäkuvaa ja itsentuntoa. (Vuori 2010, 64.)

Kaksikulttuurinen lapsi voi kokea erilaisuutta kasvuympäristössään, esimerkiksi päivähoitossa ja koulussa. Kasvattajilla on merkittävä vaikutus siihen, miten lapsi tulee kohdatuksi ryhmässä. Omien asenteidensa lisäksi on kiinnitettävä huomiota siihen, ettei kukaan tunne itseään syrjityksi etnisen taustansa vuoksi. Lapsella voi olla erilaisuuden kokemuksia myös omassa perheessään erityisesti silloin, jos hänen ulkonäkönsä poikkeaa selvästi muiden perheenjäsenten ulkonäöstä. Vuoren (2010) Pro gradu -tutkimus tukee näkemystäni sosiaalisen ympäristön sekä vanhempien asenteiden ja puhettavan merkityksestä lapsen identiteetin rakentumiselle kaksikulttuurisessa perheessä. Tutkimuksesta kävi ilmi, että vanhempien puhettavalla on suuri merkitys lapsen identiteetin rakentumiselle. Kaksikulttuurisuuden tuominen esiin myönteisesti vahvistaa lapsen itsetuntoa, joka auttaa selviämään paremmin myös mahdollisen rasmin kohtaamisesta. (Vuori 2010, 57–58.)

Opinnäytetyöni tuloksista voi selkeästi päätellä, että kaksikulttuuristen lasten identiteetti tarvitsee tukea ja vanhemmat vahvistusta tuen välttämättömyydelle. Tarvitaan tukimuotoja, joissa kaksikulttuurisuutta voidaan tuoda lapsen elämään helposti ja luontevasti. Lapset ja vanhemmat tarvitsevat myös vertaistukea muilta kaksikulttuurisilta perheiltä, jolloin he voivat saada sekä henkistä että käytännöllistä tukea perheensä arkeen. Kehittämiprojektista saadut tulokset kannustavat kaksikulttuuristen toiminnallisten työpajojen jatkamiseen. Esiteltyäni opinnäytetyöni tulokset yhteistyökumppaneille, he sopivat alustavasti yhteistyönsä jatkumisesta.

7.1 Kehittämissideat

Tulevaisuudessa järjestettävien työpajojen markkinointia tulisi vahvistaa, siten että kohderyhmä tavoitettaisiin laajemmin ja osallistujia saataisiin riittävästi. Sopiva osallistujamäärä yhteen työpajaan olisi kuusi perhettä. Merkittävin muutos tulee olemaan työpajojen kohderyhmä. Lapsen elämässä vaikuttavien ja hänelle tärkeiden aikuisten tulee ymmärtää kaksikulttuurisuuden merkitys lapselle. Tulevissa työpajoissa halutaan huomioida kaksikulttuurisen lapsen erilaiset perhetilanteet. Siksi aikuisille tarkoitettuun kaksikulttuurisuuden ja

omien juurien merkitykseen perhehdyttävään osioon kutsutaan lapsen kanssa asuvat vanhemmat; biologisia ja sosiaalisia vanhempia erottelematta. Työpajoihin kutsuttujen lasten kahden tärkeän aikuisen ei tarvitse välttämättä asua lapsen kanssa tai olla keskenään parisuhteessa. Yksinhuoltaja voi ottaa toiseksi tukihenkilöksi mukaansa esimerkiksi ystävänsä, lapsen isovanhemman tai kummin. Myös sisarukset voivat osallistua toimintaan. (Tanja Del Angel & Liisa Lauerma, henkilökohtainen tiedonanto 2.2.2017.)

Aikuisten yhteisen toiminnan pohja olisi edelleen omissa lapsuusmuistoissa ja niiden jakamisessa. Molempien vanhempien osallistuessa työpajaan voi lapsuusmuistojen jakaminen tuoda puolisosta esiin parisuhdesta vahvistavia asioita. Työskentelyn tavoitteena on kuitenkin ensisijaisesti lapsen maailmaan pääseminen ja identiteetin tukemisen merkityksen vahvistuminen. Työpajoihin osallistuvat aikuiset voisivat ehdottaa käsiteltäviä teemoja etukäteen. Heille voidaan lähettää luettavaksi ja ajatuksia herättämään artikkeleita kaksikulttuurisista perheistä ja identiteetin tukemisesta. Työpajoihin osallistuvien lasten ikäraja ei jatkossa tiukasti rajata. Vanhemmat tuntevat lapsensa parhaiten ja tietävät millainen toiminta heidän lapselleen sopii. (Tanja Del Angel & Liisa Laurema, henkilökohtainen tiedonanto 2.2.2017). Kehittämiprojektissa käytetyt menetelmät vastasivat perheiden tarpeita. Kulttuurin tuntemusta ja kaksikielisyyttä voi tukea myös esimerkiksi musiikki, tanssi, laulu, tarinat, runot, lorut ja leikit.

Kaksikulttuuristen lasten identiteettiä tukevaa toimintaa olisi tarpeellista viedä myös varhaiskasvatukseen, neuvolaan ja kouluihin. Kasvatuksen ammattilaisten tulee saada tietoa kaksikulttuurisen lapsen identiteetin tukemisen tarpeesta ja myös välineitä lapsen tukemiseen. Ebeneser-säätiön Aikamatkalla-projekti on jo osallistanut päivähoidon vanhempia ja isovanhempia tukemaan lapsen identiteetin kehitystä. Projektissa on huomioitu myös monikulttuuriset perheet. Nyt tehdyn hankkeen myötä tiedostetaan myös kaksikulttuuristen perheiden tarpeet entistä paremmin. Familia ry voi soveltaa kehittämiprojektin toimintamallia kahden kulttuurin perheille suunnatussa toiminnassaan. Identiteettiä tukeva toiminnallinen työskentely voisi vahvistaa myös kaksikulttuuristen parien välistä yhteyttä.

Tehdystä kehittämishankkeesta voivat saada tukea omiin tarpeisiinsa myös koulutus- ja sosiaalialan ammattilaiset, oppilaitokset ja työyhteisöt, jotka voivat soveltaa menetelmiä kahden kulttuurin perheisiin liittyvässä työssään. Jatkotutkimuksissa voisi selvittää miten kaksikulttuurisuutta voidaan tukea näissä erilaisissa ympäristöissä ja yhteisöissä. Haastatteluissa esille tullut sosiaalisten vanhempien merkitys kaksikulttuurisen lapsen elämään, herätti myös ajatuksia mahdollisista tutkimuksen aiheista. Olisi tarpeellista selvittää miten sosiaalisia vanhempia tai muita lapselle läheisiä ihmisiä voitaisiin tukea, että he saisivat välineitä kaksikulttuurisen lapsen tukemiseen. Näin lapsen kaksikulttuurinen identiteetti voisi vahvistua entisestään.

8 POHDINTA

8.1 Ammatillinen kasvu

Opinnäytetyön tekeminen on kehittänyt ammatillisuuttani kolmoistutkintoni kaikilla osa-alueilla. Suurin osa sosionomi (AMK) pätevyyteen vaadittavista kompetensseista koskee myös lastentarhanopettajan kelpoisuutta ja kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajalta vaadittavaa osaamista. Opinnäytetyö-prosessin aikana olen pohtinut valintojani ja oppinut perustelevaan niitä. Olen myös oppinut tutkimuksellista tapaa kehittää toimintaa.

Opinnäytetyön teossa on ollut parasta sen monipuolisuus ja hyvin toimiva yhteistyö työelämän kanssa. Ammattitaitoiset ja kannustavat yhteistyökumppanit ovat vaikuttaneet merkittävästi opinnäytetyöni etenemiseen. Olisin halunnut opinnäytetyöhöni selkeämmin kuuluviin lasten äänen. Lasten kokemus työpajoista tuli esiin vain vanhempien välityksellä ja omien havaintojeni kautta. Kaksikulttuurisuuteen liittyvän tiedon löytäminen on ollut myös haastavaa. Aihetta käsittelevät tutkimukset ja kirjallisuus on usein liitetty laajan monikulttuurisuuden käsitteen alle, joista suurin osa liittyy maahanmuuttoon tai pakolaisuuteen.

Työpajoihin osallistuminen kaksikulttuuristen perheiden kanssa ja heidän haastattelunsa edellyttivät eettistä osaamista, oman arvomaailman tunnistamista ja asenteiden tarkastelua. Huomasin erityisesti haastatteluita tehdessäni, että välillä tahattomasti johdattelin haastateltavaa omien näkemysteni suuntaan. Kaksikulttuurisuutta käsittelevä aihe on vaatinut myös kulttuurisensitiivisyyttä. Yhä monikulttuurisemmassa Suomessa sosionomin ammatilliseen osaamiseen kuuluu tunnistaa ja kunnioittaa erilaisten kulttuurien piirteitä.

Opinnäytetyötä tehdessäni olen saanut tietoa kaksikulttuurisille perheille tarjotusta vertaistoiminnasta ja nähnyt myös tarpeen kehittää palveluita edelleen. Jokaisen sosiaalialan ammattilaisen tulisi tuntea oman erityisalansa palvelutarjonta ja tunnistaa myös kehittämistä vaativat asiat. Kehittämiprojekti osoitti myös verkostoyhteistyön merkityksellisyyden. Moniammatillisessa yhteistyössä jokainen voi tuoda mukaan omaa osaamistaan ja oppia myös muilta. Pääsin myös tutustumaan omien juurien tuntemiseen pohjautuvaan työskentelyyn, josta on varmasti hyötyä varhaiskasvatusalalla. Nähdessään asiat lapsen silmin on helpompi suunnitella ja kehittää lapsen tarpeista lähtöisin olevaa toimintaa.

Tutkintoni antaa minulle myös kirkon varhaiskasvatusohjaajan pätevyyden. Seurakunnissa on meneillään toimintakulttuurin muutos. Siellä tarvitaan kehittämistyön ja verkostoyhteistyön osaamista, josta olen saanut tämän projektin myötä lisää kokemusta. Monikulttuurisuuteen liittyvää osaamista tarvitaan entistä enemmän myös kirkon työssä. Identiteettiä tukevia toiminnallisia menetelmiä voisi käyttää esimerkiksi monikulttuurisessa perhetyössä, leireillä ja perhekerhoissa. Toiminnan kautta vaikeitakin aiheita on helpompi käsitellä silloinkin, kun kielitaito on puutteellinen. Seurakunnan työssä toiminnallista työskentelyä voitaisiin käyttää myös lapsen spiritualiteetin tukemiseen. Hengellisyyteen liittyviä asioita on helpompi lähestyä konkreettisen toiminnan kautta. Musiikki, luonnossa liikkuminen, kuvan tai tarinan äärelle pysähtyminen voi olla lapselle merkittävä ja identiteettiä vahvistava asia.

8.2 Kaksikulttuurisen lapsen ja perheen hyvinvointi

Kehittämiprojektin kautta saatiin tietoa ja kokemusta toiminnasta, jonka avulla lapsen ja hänen perheensä hyvinvointia voidaan lisätä. Lapsen vaikuttavan toisen kulttuurin tuominen esiin myönteisesti vahvistaa hänen itsetuntoaan ja eheää minäkuva. Kokonaisvaltainen hyvinvointi edellyttää myös kokemusta elämän mielekkyydestä, johon voi vaikuttaa hengellisyyttä tukemalla.

Kaksikulttuurista lasta yksin kasvattavat vanhemmat saivat projektissa konkreettisia välineitä lapsensa tukemiseen. Konkreettiset tuotokset tekivät toisen biologisen vanhemman taustan käsittelyn helpommaksi. Lapsen ja vanhemman yhteinen myönteinen kokemus työpajoista voi myös lähentää heitä entisestään. Vanhemmat saivat muilta kaksikulttuurisilta perheiltä vertaistukea, joka auttaa jaksamaan paremmin arjessa.

Kehittämisprojekti käynnisti Famila ry:n ja Ebeneser-säätiön yhteistyön, jonka seurauksena kaksikulttuurisuutta tukevia menetelmätyöpajoja järjestetään todennäköisesti myös jatkossa. Suunnitelmissa on vahvistaa lapselle läheisten aikuisten tietoa identiteetin tukemisen merkityksestä, jolloin kaksikulttuurisella lapsella on entistä paremmat tukiverkostot. Yhteiskunnan tukiverkostot tarvitsevat myös tietoa kaksikulttuurisuuden merkityksestä lapsen kehittymiseen ja välineitä identiteetin tukemiseen. Näin yhä useampi kahden kulttuurin lapsi voi saada myönteistä vahvistusta identiteetilleen ja kehittyä tasapainoiseksi, omia juuriaan arvostavaksi aikuiseksi.

LÄHTEET

Aikamatkalla 2015–2017. www.aikamatkalla.fi. Viitattu 8.2.2017.

Benjamin, Saija 2014. Kulttuuri-identiteetti – Merkitys kehitykselle ja kotoutumiselle. Teoksessa Marja Laine (toim.) Kulttuuri-identiteetti ja kasvatus –kulttuuriperintökasvatus kotoutumisen tukena. Suomen kulttuuriperintökasvatuksen seuran julkaisuja. Tallinna: Suomen kulttuuriperintökasvatuksen seura, 54–105.

Benjamin, Saija; Laine, Marja; Kallioniemi, Arto 2015. Varhaiskasvatuksen kulttuuriperintökasvatus yhteiskunnallisessa murroksessa. Teoksessa Martin Ubani; Salla Poulter; Arto Kallioniemi (toim.) Uskonto lapsuuden kulttuureissa, 179–20.

Ebeneser-säätiö 2014. Hankesuunnitelma: Aikamatkalla – sukutyöskentely perheiden hyvinvointia tukemassa 2015–2017 kehittämisprojekti.

Ebeneser-säätiö, Aikamatkalla-projekti i.a. www.aikamatkalla.fi. Viitattu 10.8.2016.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2001. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 24–42.

Faurie, Maija & Kalliomaa-Puha, Laura 2010. Jääkaappi, osoite vai sukuside? Perheen määritelmät sosiaalilainsäädännössä. Teoksessa Ulla Hämäläinen ja Olli Kangas (toim.) Perhepiirissä. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 28–54.

Grönfors, Martti 2001. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 124–141.

Haataja, Anita 2009. Kuka on yksinhuoltaja? Yksinhuoltajien määrä ja profiili eri aineistojen valossa. Teoksessa Forssen, Katja; Haataja, Anita; Hakovirta, Mia (toim.) Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestöntutkimuslaitoksen tutkimuksia. Helsinki: VL-markkinointi Oy, 46–62.)

Hall, Stuart 1999. Identiteetti. Tampere: Vastapaino.

- Halme, Lasse 2010. Lapsen parhaaksi. Uskontokasvatus kokonaisvaltaisen ihmiskuvan valossa. Helsinki: Lasten Keskus.
- Heikkinen, Hannu 2001. Toimintatutkimus – toiminnan ja ajattelun taitoa. Teoksessa Juhani Aaltola ja Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 170–185.
- Henkilökohtainen tiedonanto 14.6.2016 ja 2.2.2017 Tanja Del Angel, suunnittelija, Familia ry.
- Henkilökohtainen tiedonanto 16.9.2016, 12.11.2016, 2.2.2017. Liisa Lauerma, projektipäällikkö, Ebeneser -säätio.
- Hyväri, Susanna & Laine, Terhi 2012. Osallistavan kehittämisen perusteita. Teoksessa Hannu Kotila ja Arto Mutanen (toim.) Käytäntöä tutkimassa. Vantaa: HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulu, 48 – 62.
- Iranta, Mina 2011. Kaksikulttuurisen lapsen identiteetti – tukea kasvatukseen vanhempien välisessä ristiriitatilanteessa. Opinnäytetyö. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Jaakola, Salla & Lindholm, Katja 2016. Matka maailman ympäri: toiminnallisia menetelmiä monikulttuurisuuskasvatukseen varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyö. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Järvenpää, Teija 2011. Kokemuksia kasvamisesta kahden kulttuurin välissä. Pro gradu. Tampereen Yliopisto,
- Järvinen, Ritva; Lankinen, Aila; Taajamo, Terhi; Veistilä, Minna; Virolainen, Arja 2012. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Porvoo: Edita Publishing Oy.
- Kallioniemi, Arto 2005. Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus monikulttuuristuvassa maailmassa. Teoksessa Päivi Hilska, Arto Kallioniemi, Juha Luodeslampi (toim.) Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus monikulttuuristuvassa maailmassa. Helsinki: Kirjapaja, 11–37.
- Kilpeläinen, Aino-Elina & Räsänen, Antti 2015. ”Katso minuun pienehen” – pikkulapsen uskonnollisuus ja sen tukeminen kirkon varhaiskasvatustoiminnassa. Teoksessa Martin Ubani; Salla Poulter; Arto Kallioniemi (toim.) Uskonto lapsuuden kulttuureissa, 300–329.

- Kirkolliset toimitukset ja niiden osanottajat 1999–2015 i.a. Sakasti.evl.fi. Viitattu 8.3.2017.
- Kiviniemi, Kari Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 68 – 84.
- Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä 2010. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun oppinäytetöitä varten. Tampere: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Kronqvist, Eeva-Liisa; Pulkkinen, Minna-Leena 2007. Kehityopsykologia – Matkalla muutokseen. Helsinki: WSOY, oppimateriaalit.
- Kuusisto, Arniika 2005. Arvojen välittyminen uskonnollisessa kotikasvatuksessa – kokemuksia kodin uskonnollisesta sosialisatiosta. Teoksessa Päivi Hilska, Arto Kallioniemi, Juha Luodeslampi (toim.) Uskontokasvatus monikulttuurisutvassa maailmassa. Helsinki: Kirjapaja, 125–138.
- Kääriäinen, Aino 2008. Ero haastaa vanhemmuuden. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto / Neuvo-projekti.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983. www.finlex.fi.
- Lauerma, Liisa; Rekola, Ismo 2011. Sukuseikkailu. Helsinki: Lasten Keskus.
- Lauerma, Liisa; Sillanpää, Taina 2012. Aikamatkalla -perheen ja suvun tarinat. Ebeneser-koulutus Oy.
- Leinonen, Jonna 2014. Pedagogisia näkökulmia lasten osallisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Johanna Heikka, Elina Fonsen, Janniina Elo, Jonna Leinonen (toim.). Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Tampere: Suomen varhaiskasvatus ry, 16–39.
- Litja, Jukka-Pekka 2009. Kulttuurinen identiteetti pelivälineenä. Teoksessa Päivi Harinen, Veronika Honkasalo, Anne-Mari Souto, Leena Suurpää (toim.) Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, 49–61.
- Luoma, Ilona; Mäntymaa, Mirjami; Puura, Kaija; Tamminen, Tuula 2008. Geenit ja kulttuuri lapsen kasvun lähtökohtana. Teoksessa Anja Riitta

- Lahikainen, Raija-Leena Punamäki, Tuula Tamminen (toim.)
Kulttuuri lapsen kasvattajana. Vantaa: WSOY, 85–95.
- Oksi-Walter, Päivi, Roos, Jonna; Viertola-Cavallari Ritva 2009. Monikulttuurinen perhe. Helsinki: Kustannus Oy Arkki.
- Paavola, Heini & Talib, Mirja-Tytti 2010. Kulttuurinen moninaisuus päiväkodissa ja koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Poulter, Saila; Riitaoja, Anna-Leena; Kuusisto, Arniika 2015. ”Toisin silmin”:
Lapsi ja monikatsomuksellisten kasvatuskulttuurien rakentuminen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Martin Ubani; Saila Poulter; Arto Kallioniemi (toim.) Uskonto lapsuuden kulttuureissa, 106–126.
- Rastas, Anna 2013. Ethnic identities and transnational subjectivities. Press.
Teoksessa Paul, Spickard (toim.) Multiple identities. USA: Indiana University 41–57.
- Rakkautta ja vanhemmuutta kahden kulttuurin perheessä 2010. Helsinki:
Familia ry.
- Siekinen, Kirsi 2001. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 43–58.
- Simojoki, Henrik 2015. Lapsen elämäkysymykset – muuttuva uskonto osana lapsen elämää. Teoksessa Martin Ubani; Saila Poulter; Arto Kallioniemi (toim.) Uskonto lapsuuden kulttuureissa, 35–55.
- Suomen perustuslaki 731/1999. www.finlex.fi.
- Suomen virallinen tilasto (SVT). Perheet, verkkojulkaisu. Helsinki:
Tilastokeskus. Viitattu 4.2.2017.
- Talib, Mirja-Tytti & Lipponen, Päivi 2008. Kuka minä olen? Monikulttuuristen nuorten identiteettipuhetta. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Taskinen, Sirpa 2012. Isät lasten asialla. www.isatlastenasialla.fi. i.a. Viitattu 16.8.2016.
- Tilastokeskus, kirkkoon kuuluvuus i.a. www.tilastokeskus.fi. Viitattu 8.3.2017.
- Varhaiskasvatuslaki. Laki lapsen päivähoitosta 80/2015. www.finlex.fi.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräykset ja ohjeet 2016:17. Tampere: Opetushallitus. www.oph.fi

- Ubani, Martin 2005. Oppilas merkityksen etsijänä. Teoksessa Päivi Hilska, Arto Kallioniemi, Juha Luodeslampi (toim.) Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus monikulttuuristuvassa maailmassa. Helsinki: Kirjapaja, 105–123..
- Vilen, Marika; Hansen, Maija; Janhunen, Tarha; Kytöpuu, Katri; Salo, Saara; Seppänen, Paula; Seppänen, Sami; Tapio, Nina 2010. Perhe ja perhetyö. Teoksessa Vilen, Marika; Seppänen, Paula; Tapio, Nina; Toivanen, Riikka (toim.). Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä lapsiperhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja, 10–56.
- Vilen, Marika; Vilhunen, Riitta; Vartiainen, Jari; Siven, Tuula; Neuvonen, Sohvi; Kurvinen, Auli 2011. Lapsuus – erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Vinkkejä kahden kulttuurin lapsen tukemiseen päivähoitossa 25.3.2014. Verkkoartikkeli..www.duoduo.fi. Viitattu 21.8.2016
- Vuori, Anna-Riikka 2011. Kaksikulttuurisissa perheissä tapahtuva lasten etninen sosialisatio ja etnisen identiteetin muodostuminen. Pro gradu. Helsingin yliopisto.
- Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. 9 §.www.finlex.fi.

LIITE 1 Lupa-anomus haastattelujen käyttöön

Hei,

Opiskelen sosionomiksi Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoulussa ja teen opinnäytetyötäni Familia ry:lle ja Ebeneser-säätiölle. Työni tarkoituksena on arvioida toiminnallisia mentelmiä, joiden avulla voidaan tukea kaksikulttuurisen lapsen eheää ja myönteistä identiteettiä. Kohderyhmänä ovat kahdenkulttuurin lapset ja heitä yksin kasvattavat suomalaiset vanhemmat.

Osallistun lapsen kaksikulttuurisen identiteetin vahvistamista tukeviin työpajoihin, kerään palautetta työpajoista ja haastattelen lopuksi osallistujia. Kutsun työpajoihin osallistuneet vanhemmat haastatteluun yhdessä lapsen kanssa joulutammikuussa erikseen sovittavana ajankohtana. Pyydän lupaa saada käyttää haastatteluissa saamiani tietoja opinnäytetyössäni. Toivon mahdollisimman monen osallistuvan haastatteluihin, mutta luvan antaminen ei velvoita sinua mihinkään.

Käsittelen saamiani tietoja ehdottoman luottamuksellisesti, enkä lainaa suoraan saamiani vastauksia ilman lupaasi. Haastatteluiden tarkoitus on kerätä tietoa opinnäytetyötäni varten siitä, millainen kokemus työpajoihin osallistuminen on ollut sinulle ja lapsellesi. Haluan myös tietää miten hyödyllisiksi työpajoissa käytetyt menetelmät on koettu ja miten työpajoja voisi kehittää vastaamaan paremmin kaksikulttuuristen perheiden tarpeita.

terveisin

Mia Blomstedt

Annan suostumukseni käyttää opinnäytetyössä haastattelussa antamiani suoria lainauksia ( )
Annan suostumukseni käyttää opinnäytetyössä työpajoissa tehdyistä tuotoksista otettuja kuvia ( )

Allekirjoitus

Nimenselvennys

LIITE 2 Haastattelurunko

KAKSIKULTTUURISTEN LASTEN IDENTITEETTI -TYÖPAJAT

1. Millainen kokemus työpajoihin osallistuminen oli lapselle?
  - Lapsi voi kertoa omasta kokemuksestaan
  - Vanhempi voi kertoa, miten lapsen kokemus on näkynyt tai mitä hän on siitä kertonut

2. Millainen kokemus työpajoihin osallistuminen oli vanhemmalle?

3. Kasvoiko työpajojen aikana ymmärrys siitä, miksi omien juurien tunteminen on tärkeää lapselle?

4. Olivatko työpajat ja niissä käytetyt menetelmät hyödyllisiä teidän perheelle?

5. Miten työpajoja voisi mielestäsi kehittää?
  - käsiteltävät teemat?
  - käytettävät menetelmät?
  - työpajojen määrä, kesto ja ajankohta?
  - muut käytännön järjestelyt?
  - mitä muuta haluat sanoa?